

SISUKORD

SISUKORD

1.	SISSEJUHATUS.....	3
2.	MIKITAMÄE VALLA ÜLDPLANEERINGU SEISUKOHAD.....	3
3.	TEEMAPLANEERINGU ETTEPANEKUD.....	4
4.	AJALOO LINE ÜLEVAADE MILJÖÖVÄÄRTUSLIKE ALADE KUJUNEMISEST VALLAS.....	5
5.	MILJÖÖVÄÄRTUSLIKKUSE MÕISTED TEEMAPLANEERINGUS.....	9
6.	MILJÖÖVÄÄRTUSLIKUD TIHEASUSTUSEGA ALAD.....	10

Võõpsu küla miljööväertuslik ala.....10

Olemasoleva olukorra iseloomustus

Miljööväertuslikkus

Planeerimis- ja hoonestamispõhimõtted

Beresje küla miljööväertuslik ala.....17

Olemasoleva olukorra iseloomustus

Miljööväertuslikkus

Planeerimis- ja hoonestamispõhimõtted

Lüübnitsa küla ala.....23

Olemasoleva olukorra iseloomustus

Miljööväertuslikkus

Planeerimis- ja hoonestamispõhimõtted

Audjassaare küla ala.....30

Olemasoleva olukorra iseloomustus

Miljööväertuslikkus

Planeerimis- ja hoonestamispõhimõtted

Laossina küla ala.....36

Olemasoleva olukorra iseloomustus

Miljööväertuslikkus

Planeerimis- ja hoonestamispõhimõtted

Rõsna küla miljööväertuslik ala.....43

Olemasoleva olukorra iseloomustus

Miljööväertuslikkus

Planeerimis- ja hoonestamispõhimõtted

7. MILJÖÖVÄÄRTUSLIK HAJAASUSTUSEGA ALA.....50

Rääsolaane küla ala.....50

Olemasoleva olukorra iseloomustus

Miljööväärtuslikkus
Planeerimis- ja hoonestamispõhimõtted

8. MILJÖÖVÄÄRTUSLIKUD OBJEKTID.....57

Niitsiku vesiveski.....57

Olemasoleva olukorra iseloomustus

Miljööväärtuslikkus

Planeerimis- ja hoonestamispõhimõtted

Varikmäe talukompleks.....62

Olemasoleva olukorra iseloomustus

Miljööväärtuslikkus

Planeerimis- ja hoonestamispõhimõtted

KAARDID

Joonise nr	Joonis
1	Võõpsu küla miljööväärtuslik ala
2	Beresje küla miljööväärtuslik ala
3	Lüübnitsa küla ala
4	Audjassaare küla ala
5	Laossina küla ala
6	Rõsna küla miljööväärtuslik ala
7	Rääsolaane küla ala
8	Niitsiku vesiveski - miljööväärtuslik objekt
9	Varikmäe talukompleks – miljööväärtuslik objekt

Kõite koostaja

arhitekt Maie Kais

1. SISSEJUHATUS

Käesolev miljööväärtuslikke alasad käsitlev teemaplaneering „Setomaa kultuuripärand“ on koostatud Mikitamäe valla üldplaneeringu täpsustamiseks ja täiendamiseks. Teemaplaneering on valminud koostöös naabervalla Värskaga.

Mikitamäe vald on ajaloolise Setomaa kõige põhjapoolsem vald. Mikitamäe valla põhjaosas on juba vene vanausuliste küla (Beresje) ja kultuur. Sellest tulenevalt on suhteliselt väikese valla erinevatel aladel erinev ajalugu, kultuuritaust ja kombed, samuti erinev elustiil ja ehitustavad. Et ka edaspidi säiluks piirkonna põnev omapära, hoitaks, säilitataks ja arendataks väärtusliku miljöoga külasid ja üksikobjekte, on vajalik suunata planeeringu- ja ehitustegevust nendel aladel.

Teemaplaneeringu eesmärgiks on käsitleda detailsemalt valla üldplaneeringuga määratletud miljööväärtuslikke alasad, täpsustada nimetatud alade vastavust miljööväärtuslikkuse mõistele ning vajadusel täpsustada alade piire.

Käesoleva teemaplaneeringu koostamise raames määratleti täpsemalt miljööväärtuslike alade arv, korrigeeriti miljööväärtuslike alade piire ning määratleti täpsemalt nende planeerimis- ja hoonestamistingimused.

Teemaplaneeringu üheks eesmärgiks on miljööväärtuslike alade väärtuse teadvustamine kohalike elanike seas. Kui kohalik elanik väärtustab teadlikult oma elukeskkonda, oskab ta seda ka paremini säilitada ja kaitsta ebasobivate mõjutuste eest.

Teemaplaneering on aluseks ja abiks vallavalitsusele miljööväärtuslike alade arendamisel, Põhja-Setomaa omapära säilitamisel ning selle tutvustamisel külalistele. Käesolevale teemaplaneeringule toetudes on ka võimalik taotleda külade hoidmiseks ja hooldamiseks suunatud fondidest toetusi külade väärtuste säilitamiseks ja külaelu arendamiseks.

2. MIKITAMÄE VALLA ÜLDPLANEERINGU SEISUKOHAD

Mikitamäe valla üldplaneeringu (kehtestatud Mikitamäe Vallavolikogu 26. veebruari 2010.a määrusega nr 1.1-3/6) kohaselt on Mikitamäe vallas miljööväärtuslikud alad jagatud vastavalt asustusstruktuurile ja –tihedusele miljööväärtuslikeks hoonestusaladeks ja väärtusliku külamiljöoga aladeks.

Miljööväärtuslikuks hoonestusalaks loetakse tiheda ja korrapärase krundistruktuuriga hoonestusalasid, kus on välja kujunenud iseloomulik arhitektuur, haljastus, tänava- ja teedevõrk. Selliste alade hulka kuuluvad ajaloolised külatuumikud, kus on säilinud ajalooline hoonestus ja uushoonestuse rajamisel on järgitud piirkonna ehitustraditsioone ning hoonestusmahtusid.

Vastavalt üldplaneeringule on Mikitamäe vallas miljööväärtuslikud hoonestusalad:

Beresje küla kompaktse hoonestusega ala

Lüübnitsa küla kompaktse hoonestusega ala

Audjassaare küla kompaktse hoonestusega ala

Võõpsu küla kompaktse hoonestusega ala
Laossina küla kompaktse hoonestusega ala
Rõsna küla kompaktse hoonestusega ala
Usinitsa küla kompaktse hoonestusega ala
Mikitamäe küla ajaloolise hoonestusega ala

Võõpsu, Beresje, Lüübnitsa ja Audjassaare külates on säilinud iseloomulik tänavküla struktuur, Laossina ja Rõsna külad on hõredamalt hoonestatud, heas korras, piirkonnas väärtustatud tänavkülad. Usinitsa külas omab miljööväärtust eelkõige tsässona ümbrusesse koondunud ajalooline külatuumik.

Väärtusliku külamiljöoga ala on tavaliselt hajaasustusalal, oluline on piirkonnale omane hoonestusviis, haljastus ja teedevõrk. Erinevalt miljööväärtuslikust hoonestusalast haarab väärtusliku külamiljöoga ala endasse ka talusid ümbritsevad põllud või muud avatud alad. Vastavalt üldplaneeringule on Mikitamäe vallas väärtusliku külamiljöoga ala

Rääsolaane küla

Rääsolaane külas on säilinud ajalooline külastruktuur, kus üksiktalude vaheldumine põldudega moodustab väärtusliku terviku.

Vastavalt üldplaneeringule on Mikitamäe vallas miljööväärtuslikud lisaks:

Beresje vanausuliste kalmistu

Kahkva mõisa säilinud hooned

Niitsiku vesiveski hoone ja veskitamm

Tsässonad Rääsolaane, Usinitsa, Mikitamäe külas

3. TEEMAPLANEERINGU ETTEPANEKUD

Käesolev teemaplaneering täpsustab üldplaneeringut, jättes üldplaneeringus määratletud miljööväärtuslike alade hulgast mõned alad välja piisavate miljööväärtuslikkuse tunnuste puudumise tõttu ning lisades mõned alad, mis väärivad säilitamist ja hoidmist olemasoleval kujul. Käesoleva teemaplaneeringuga täpsustatakse üldplaneeringuga määratud miljööväärtuslike alade piire vastavalt alade tegelikule väärtuslikkusele (vaata Lisa 1 kaardid).

3.1 Miljööväärtuslikud tiheasustusega alad Mikitamäe vallas on:

3.1.1 Võõpsu küla kompaktse hoonestusega jõeäärne ala

3.1.2 Beresje küla kompaktse hoonestusega ala

3.1.3 Lüübnitsa küla kompaktse hoonestusega ala

3.1.4 Audjassaare küla kompaktse hoonestusega ala

3.1.5 Laossina küla kompaktse hoonestusega ala

3.1.6 Rõsna küla kompaktse hoonestusega ala

Käesolev teemaplaneering teeb ettepaneku mitte arvata miljööväärtusliku tiheasustusega hoonestusalade hulka Usinitsa külatuumiku ala ning Mikitamäe küla ajaloolise hoonestusega ala, kuna need ei vasta miljööväärtusliku tiheasustusala mõistele. Kuna nimetatud küladel on teatud põhjustel elanike jaoks eriline tähendus, tuleks kaaluda kultuuriväärtuslikkuse või ajaloolis-kultuurilise mõiste kasutust.

3.2 Miljööväärtuslik hajaasustusega ala Mikitamäe vallas on:

3.2.1 Rääsolaane hajaasustusega küla

3.3 Miljööväärtuslikud objektid Mikitamäe vallas on:

3.3.1 Niitsiku vesiveski ja veskitamm

3.3.2 Varikmäe talukompleks Selise külas

Käesolev teemaplaneering teeb ettepaneku mitte arvata miljööväärtuslike üksikobjektide hulka Beresje vanausuliste kalmistut, Kahkva mõisa säilinud hooneid, tsässonaid Rääsolaane, Usinita ja Mikitamäe külades. Beresje vanausuliste kalmistu ei vasta miljööväärtusliku objekti mõistele. Kahkva mõisa alade ja seal säilinud hoonete potentsiaalne arendamine välistab nende säilitamise miljööväärtusliku objektina, samuti ei ole säilinud hooned miljööliselt ega arhitektuurselt väärtuslikud. Tsässonad üksikobjektidena on väärtuslikud kultuuri- ja ajalooliselt ning neid tuleb säilitada, vajadusel taastada ja kaitsta.

4. AJALOOLINE ÜLEVAADE miljööväärtuslike alade kujunemisest vallas

Hilisrauaaja (11.-13.sajand) asustusjäljed Põhja-Setomaal koonduvad järverannikule, lõppedes Peresi külaga (suur asula on olnud ka Võõpsus). Asulakohtadena on hilisrauaajast välja toodud lisaks Varõsmäe II, Lüübnitsa I-III, Aud'assaarõ I, Laossina I-II, Mikitamäe ja Suurõ-Rõsna I-III.

Keskaegsed (13.-16.sajand) asustusjäljed – asulakohtadena on lisandunud Lüütja, Toomasmäe II, Rääsolaanõ, Suurõ- ja Väiko-Usinita, Väiko-Rõsna.

Uusaeg (17.sajandi algus – 1914) – asustusele mõjus laastavalt 1700-1721 kestnud Põhjasõda. Pärast sõja lõppu pages Setomaa tühjadele maadele hulgaliselt talupoegi Tartu- ja Võrumaalt, kellest osa asus elama ka Setomaa põhjaossa Mikitamäe piirkonda. Asulakohtadena on ära toodud Peresi, Peresi Umbjärve, Võõpsu, Varõsmäe I, Lüübnitsa I, Aud'assaarõ I-II, Lüütja, Laossina I, Toomasmäe I-II, Sadora, Rääsolaanõ, Mikitamäe, Suurõ- ja Väiko-Usinita, Suurõ-Rõsna I-II, Väiko-Rõsna I-II.

Laossina I asulakoht (reg nr 27037) ja Laossina II asulakoht (reg nr 27038) ning Rõsna küla asulakoht (reg nr 11136) on arheoloogiamälestised.

Kohanimed

1427/1428 aastatel on esmakordselt seoses Tartu ja Pihkva piiritülga kroonikates juttu Võõpsust. **1500. aastal** mainitakse esmakordselt Põhja-Setomaa keskust Mikitamäed (Nikitina Gora). Seoses Liivi sõja algusega asustatud punktide mainimine kirjalikes allikates sageneb: 1558 nimetatakse esmakordselt Toomasmäe küla (Tomosso), räägitakse ka Võõpsust (Weipso).

Lüübnitsa ja Toomasmäe külas elanud seitsmest perest räägitakse **1646.aastal**. Need külad asusid tollal Kulkna/Kolpina gubaas. **1652.aastal** mainitud etnograafilise seto asualaga külad olid Mikitamäe, Rääsolaanõ, Suurõ-Rõsna ja Väiko-Rõsna.

1750 oli Petseri kloostri 68 küla 327 talu ja 2124 inimesega, sealhulgas ka **Rääsolaanõ, Mikitamäe, Suurõ-Rõsna**. 4 küla 45 talu ja 291 inimesega oli kloostri ja mõisnike ühiskasutuses, sealhulgas ka **Võõpsu, Lüübnitsa ja Peresi**.

Värskas Püha Jüri koguduse kirikuraamatutes nimetatakse 1780.aastal esmakordselt **Laossina küla** (5 talu, 60 elanikku) ja **Väiko-Usinita küla** (2 talu, 22 elanikku).

1796.aastal märgitakse esmakordselt kaardil **Peresi ja Võõpsu küla**. Millal Peipsi-äärsetesse küladesse tekkisid vanausuliste kogukonnad, pole teada, kuid see võib jääda 18.sajandi algusesse (Peresi küla).

Käabaskalmistud, kääpad, külakalmistud

Setomaa Eesti poolel toimusid mahukamad uurimistööd aastail 1974-1985 teadusteema *Kagu-Eesti I aastatuhande teise poole arheoloogilised muistised* raames. Sellesse töösse jäävad käabaskalmete kaevamine Laossina ja Rõsna külas. Olulise tähtsusega oli kiviaja lõpu või vanema pronksiaja asulakoha avastamine Laossinas. Sellest annab tunnistust sellesse ajajärku kuuluv nn Lubana tüüpi keraamika. Samast on leide ka nooremast kiviajast ja pronksiajast.

I aastatuhande esimese poole tekstiilkeraamikaga asulakohtadest on nimetatud Kretska Lüübnitsa lähedal ja taas Laossina, kust on leitud ka samast ajast ja hilisemast (Rooma rauaajast) pärinevat siledapinnalist ja silutud keraamikat.

I aastatuhande teise poolde on dateeritud käabaskalmistud Laossinas (5), Toomasmäel, Rõsnas, Suurõ-Rõsnas ja Rõsna-Saarõl. Laossina

Maa-alused põletusmatused Setomaal. Maa-aluste põletusmatustena tuntakse arheoloogias matmisviisi, mille puhul on surnu põletatud säilmed sängitatud lihtsasse maahauda. Erinevalt kivikalmetest ja kääbastest ei ole taolistel haudadel tänapäeval jälgitavaid maapealseid hauatähiseid. Ilmselt ei peetud maa-aluste põletusmatuste puhul haudade ajahambale vastupidavat märgistamist kuigi oluliseks. Maa-aluseid põletusmatuseid on hajusalt teada üle kogu Eesti, sealhulgas ka Kagu-Eestis, kus tegemist on ajaliselt väga ulatusliku nähtusega. Kuna paljudel matustel puudub dateerimist võimaldav materjal (esemed või süsi), siis on nende vanuse määramine raskendatud. Setomaa varaseimad kindlamini dateeritavad leiud jäävad I aastatuhande alguspoolde pKr. Põhja-Setomaal on Suurõ-Rõsna Rõsna-Saarõ käabaskalmistu ning Laossina käabaskalmistu, kust leitud ka maa-aluste põletusmatuste leide, tõenäoliselt hiljem kaetud kääbastega. **Laossina käabaskalmistu** oli ka üks Setomaa suurimaid 20 kääpaga, nendest kolm pikka kääbast.

Käabaskalmistutest

Põletusmatustega pikk- ja ümarkääpad erinevad oma mõõtmetelt nii erinevate kalmistute kui ka ühe kalmistu piires. Kaks Kagu-Eesti neljast kõige pikemast kääpast (pikkus üle 50m) asub Põhja-Setomaal: Laossina II kalmistul (kääpa pikkus 53m) ja Rõsna-Saarõ I kalmistul (kääpa pikkus 60m). Pikk-kääpad on tavaliselt alla 1m kõrged.

Ümarkääbaste hulgas on enamuses väikesed kuhjatised, mille läbimõõt alla 10m (tavaliselt 6-8m). Põhja-Setomaal on kaks väga suurt ümarkääbast, üks neist Rõsna-Saarõ II käabaskalmistul (kääpa läbimõõt 16m ja kõrgus 1,2-1,4m) ja teine Laossina II käabaskalmistul (kääpa läbimõõt 18m).

Pole teada, kas asustus Põhja-Setomaa mitmetes asustuspäirakondades nagu Laossina, Suurõ-Rõsna ja Rõsna-Saarõ üleminekul esimesest aastatuhandest teise säilis või katkes. Teise aastatuhande leiud nimetatud asulakohtades puuduvad.

Käabaskalmistud Laossina (reg nr 11111-11129) **ja Rõsna** (reg nr 11137-11143) **külas ning kalmistu Võõpsu külas** (reg nr 11158) **on arheoloogiamälestised.**

Kääpad

Setomaa hilisrauaaegsed kääpad kujutavad endast liivast või mullast ümaraid kalmerajatisi – aastatuhandete vahetuse paiku asendus surnute põletamine laibamatusega, kalmevorm aga säilis. Kääpavorm lõppes oletatavasti 13.sajandi vältel.

Setomaa külakalmistud uusajal (17.-19.sajandil)

Uusajal maeti Setomaal surnuid endiselt külade juurde külakalmistutele. Külade juurde matmine oli Eestis 13.-17.sajandil üldlevinud tava, mis Setomaal püsis kauem kui luterlikel aladel, kus külakalmistuid kasutati 19.sajandilgi. Mikitamäe kalmistult (arheoloogiamälestis reg nr 11131) on leitud vaid 18.-19.sajandi matuseid, kalmistu kasutamine lõppes 19.sajandi teisel poolel. Setomaa külakalmistud peab kohalik rahvas tänini pühaks ja tähtsaks. Tänini püsib külakalmistu Laossinas (ajaloomälestis reg nr 4194).

Setomaa tsässonad

Setomaa tsässonad (tsäsovnja) - väikesed õigeusu külakabelid – on Setomaa traditsiooniliste külamaastike lahutamatu osana rahvapärase religioossuse väljendajad. Kohaliku rahva poolt omaalgatuslikult püstitatud väiksed pühakojad on pühendatud mingile kindlale pühakule või kirikupühale, mille järgi hoone on ka nime saanud. Enamasti on tsässonaks väike akendeta, lahtise katustatud eeskojaga ristpalkhoone, mille otsaseinas on riul ikoonide ehk pühastega. Pühaseid kaunistavad pühaserätid; hoone sisustusse võivad kuuluda küünlajalad. 1920.-1930. aastatel löödi paljud tsässonad väljast üle laudvoodriga. Dendrodateeringute põhjal on Mikitamäe vana tsässon ehitatud 1693, Võõpsu tsässon 1709. Mikitamäe tsässon on Ruhnu puukiriku järel vanuselt teine puuehitis Eestis.

Jumalateenistust peeti tsässsona juures enamasti vaid kord aastas – tsässonaga seotud kirikupüha või pühakupäeva ajal. Selleks kutsuti kohale preester, kes pidas palvuse ja õnnistas kohaletulnuid. Tavaelus kasutati tsässsonaid ka matmata surnute hoidmiseks, vahel käidi seal üksinda palvetamas. Tsässsona eest kandis hoolt kindel talu või isik. Hoone uks oli varem alati lahti, vargust pühakojast peeti väga suureks patuks. Nõukogude aja saabudes lõppes tsässsonate aktiivne kasutamine. 1960.-1970. aastatel on nende algne sisustus enamasti rüüstatud.

Mitmed tsässonad asuvad vanadel mahajäetud, nähtavasti kesk- või varauusaegse algupäraga külakalmistutel, andes tunnistust esivanemate austamise ja õigeusu ammusest seostest. Setu asustusel on tsässon külakalmistuga seotud Väiko-Rõsna, Suurõ-Rõsna, Mikitamäe, Võõpsu ja Laossina külas. Tsässon on varem olnud ka Toomasmäe vanal külakalmistul. Tsässonaga seotud külapüha ajal õnnistas preester pärast palvust ka haudu või vana mahajäetud kalmistut. Tsässsona juures külapüha pidamise tava püsib tänaseni näiteks Laossinas 21.septembril (Väiko-Maarjapäeval).

Mikitamäe vallas olevad ja tänaseks hävinud tsässonad: Võõpsu, Lüübnitsa (hävinud), Toomasmäe (hävinud), Laossina, Sadora (hävinud), Mikitamäe, Rääsolaanõ, Suurõ-Rõsna. Ajaloomälestisena on riikliku kaitse alla arvatud Võõpsu küla tsässon (reg nr 4196), Suure-Rõsna küla tsässon (reg nr 4195) ja Laossina küla kalmistu tsässon (reg nr 4193).

Liivimaa kiriklikud keskused Setomaa piiri lähedal

Pärast 13.sajandi vallutust jäid Liivimaa kiriklikud keskused Setomaast üsna kaugemale. Kirikute aset täitsid keskaegse Liivimaa äärealadel **maakabelid**, mille kohta leidub

mälestusi rahvajuttudes ja kohanimes. Kirikumäe toponüümi ja kiriku-pärimuse järgi võis tegemist olla Setomaa tsässonatest keskeltläbi veidi suuremate puuhoonetega, kuhu ka rahvast sisse mahtus. Neli suuremat kabelit asus Liivimaa idapiiril kulgeva tee ääres, nende hulgas ka **Kahkvas** (arheoloogiliselt uurimata).

Mõisad Setomaa piiril – Kahkva, Võõpsu

Uusaja algul kuulusid maad Setomaa läänepiiril Vastseliina ja **Räpina suurmõisale**. Räpina mõisa (arhitektuurimälestis reg nr 23815-23820) rajas Poola aja alguses, 1582.aasta paiku Tartu Ökonoomiakontor Räpina küla maale. Rajatud Räpina mõis oli vastava kroonuametkonna keskus ja jagunes neljaks vakuseks. Räpina jäi riigimõisaks ka Rootsi aja algul, 1681.aastal annetas Gustav Adolf mõisa Bengt Oxenstiernale. 1681.aastal mõisate reduktsiooni käigus võeti see taas riigi kätte. Rootsi riigilt läksid kroonumõisad üle Vene riigile, kes annetas need taas eraomandusse. Räpina mõis sai Löwenwoldede suguvõsa valduseks. Esimeste Löwenwoldede ajal ehitati tamm Võhandu jõe, tellisevabrik, jahu- ja saeveski ning **Räpina paberimanufaktuur (1734-35)** (peakorpus arhitektuurimälestis reg nr 23814).

Mõjuka ja rikka krahv Löwenwoldede suguvõsa kätte jäi Räpina hiidmõis (sisuliselt ka kihelkond) ligikaudu sajaks aastaks. Suguvõsasiseselt edasi pärandamise käigus aga hakkas sellest mitmeid osi ära pudenema. Nii on **1738-1744.aasta** paiku eraldunud **Kahkva mõis**.

Teadaolevalt esimest korda **1428.aastal** (Wibovsk) kirjalikes allikates mainitud **Võõpsu küla** kuulus Räpina mõisa alla. Juba 17. sajandi esimesel poolel asus Võõpsus Räpina abimõis.

Võõpsu kujunemine

Põhjasõjale järgnenud katkuepideemias 1710-1712 jäi küla inimtühjaks.

Tartu ja Pihkva vahel sõitvate laevade vahepeatuse kohal Võhandu jõe suudmes kujunes potentsiaal kohaliku kauplemisspunkti väljaarendamiseks. Selle kasutas ära 1855. aastal Räpina mõisa (arhitektuurimälestis reg nr 23815-23820) omanikuks saanud Peter Anton von Sievers ja asutas 1850-ndate teisel poolel Võõpsu karjamõisa maale aleviku, mis sai kinnituse ka kubermanguvalitsuselt. Laevareisijatele ehitati Savi kõrts, mis saigi hilisema alevi, rahvasuus „Võõpsu liina” aluseks. Soodsa asendi tõttu eriti veetee osas kasvas Võõpsu, jättes kihelkonnakeskuse Räpina tahaplaanile. Tuli käsitöölisi, kellel mõisnik eraldas Võõpsu karjamõisa maast krunte. **Need andsid näo hilisemale korrapärase tänavastikuga alevile**. Uus sadam Võhandu jõe ehitati otse alevikku. Lisaks kauplemisele tegutses nahaparkimistöökoda ja 1880-ndate teisel poolel asutatud potitehas, mis sai toorsavi lotjadega otse Pihkvast. Võõpsu tõusis mõjukaks kauplemiskeskuseks ka laatade tõttu, mis said kuulsaks kaugemalgi, ning mida 20. sajandi algul peeti kolm korda aastas. Lisaks peeti alevikus kaks korda kuus turupäeva.

1911. aastal oli Võõpsu alevikus 104 maja ja 750 elanikku. Eesti iseseisvumine tõi kaasa Pihkva ja Vene sisealade turu kaotamist, mis asula arengule mõjus pidurdavalt. Räpina liikus Võõpsust ette. Võõpsu alevi staatus kaotati 1938.aasta haldusreformiga. 1939 oli Võõpsus suur tulekahju, milles hävis alevi südames ligi 80 hoonet.

1919. – 1940.a.

2.veebruari 1920.a. sõlmiti Tartus Eesti Vabariigi ja Vene Nõukogude Föderatiivse Sotsialistliku Vabariigi vahel rahuleping. Setumaast moodustati **maakond nimega Petserimaa** suurusega 1585km². Petseri maakonna koosseisu jäid ka kõik Mäda jõe ja

Pihkva järve vahel olevad külad. Petseri maakond jaotati esialgu neljaks vallarühmaks, hiljem 11 vallaks, kuhu kuulus ka Mikitamäe (alates 1923.a. Mäe) vald. Mäe valla pindala oli 102,5km², keskuseks Mikitamäe. 1922.a. elas Mäe vallas 3016 elanikku, asustus hõre, esinesid sumb- ja tänavkülad. Külasid oli 31, neist setu külasid 29. Mäe valla asukateks olid peamiselt setud (kuni 80%), Pihkva järve ääres Beresje ja Lüübnitsa külas venelased.

1939.a. oli Mäe vallas 5 kooli – Mikitamäe, Igrise, Võõpsu, Toomasmäe ja Lüübnitsa kool.

1945.- 1993.a.

4.mail 1945.a. moodustas Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidium oma seadlusega Mäe vallas Mikitamäe ja Võõpsu külanõukogud. Mikitamäe külanõukogu alla kuulusid Mikitamäe, Rääsolaane, Soelaane, Suure- ja Väike-Usenitsa, Kotelniki, Puugnitsa, Järvepää, Selise, Kito, Igrise, Koksina, Rõsna-Vana, Rõsna-Metsa, Rõsna-Saare, Rõsna-Palo, Karisilla ja Sadora külad. Võõpsu külanõukogu alla kuulusid Võõpsu, Pedajaaluste, Varesmäe, Rainova, Lüütja, Laossina, Tõganitsa, Toomasmäe, Käre, Mäessa, Audjasaare ja vene külad Beresje ja Lüübnitsa. Mäe valla keskus asus Sadoras. 1950.aastal läks Mäe vallaterriitorium Räpina rajooni koosseisu, 1954.aastal ühendati Mikitamäe ja Kahkva külanõukogu Mikitamäe külanõukoguks. Pärast mitmeid ümberpaigutamisi viidi Mikitamäe külanõukogu keskus Mikitamäele, Võõpsu külanõukogu keskus asus Toomasmäel. 1960.aastal liideti Võõpsu külanõukogu Mikitamäe külanõukoguga.

1974.aastal oli Mikitamäe külanõukogus 37 asulat 2004 elanikuga, 1992.aasta 1.jaanuaril 1371 elanikku.

5. MILJÖÖVÄÄRTUSLIKKUSE MÕISTED TEEMAPLANEERINGUS

MILJÖÖVÄÄRTUSLIK TIHEASUSTUSEGA ALA

on ajalooliselt välja kujunenud tiheda asustusega küla või osa külast (külatuumik), kus külatänav(ad) koos selleäärse hoonestuse, hoonete detailide, haljastuse, piirete ja muu iseloomulikuga moodustavad ühtse kindlatele kriteeriumitele vastava ala, mis väärrib säilitamist ja hoidmist.

MILJÖÖVÄÄRTUSLIK HAJAASUSTUSEGA ALA

on ajalooliselt välja kujunenud hõreda ehk hajaasustusega küla või osa külast, kus hooned või hoonekompleksid koos (kõrg)haljastuse, piirete ja muu iseloomulikuga moodustavad põldude, karja- ja heinamaadega vaheldudes ühtse kindlatele kriteeriumitele vastava ala, mis väärrib säilitamist ja hoidmist.

MILJÖÖVÄÄRTUSLIK OBJEKT

on üksikhoone või –kompleks, mis koos seda ümbritseva (loodus)keskkonnaga moodustab konkreetse asukohas kindlatele kriteeriumitele vastava objekti, mis väärrib säilitamist ja hoidmist.

6. MILJÖÖVÄÄRTUSLIKUD TIHEASUSTUSEGA ALAD

6.1 VÕÕPSU KÜLA MILJÖÖVÄÄRTUSLIK ALA

Võhandu jõgi poolitab ajaloolise Võõpsu, jättes suurema osa Räpina valla koosseisu (Võõpsu alev) ning Mikitamäe valla koosseisu maalilise jõeäärse Võõpsu küla. Iseloomulik on, et hoonestus paikneb jõe kaldal, mitte Võõpsut läbiva maantee ääres, kuigi kõik kinnistud ulatuvad maanteeni. Jõe ääres on elamute ja vee vahel säilitatud läbipääs kallasraja näol, ent ometi on mulje, nagu suhtleksid kõik majapidamised vahetult veega. Täiesti kaldasse on ehitatud mõned paadikuurid või ka suvised katusealused, mis elavdavad külamaastikku. Hoonestus on enamasti ühevanune, on väga üksikuid uusehitisi, mis aga ei prevaleeri. Kalda tõus veepiirist alates on märgatav. Kaunid vaated avanevad uuel Võhandu jõge ületavalt sillalt, neid vaateid pole õnneks võimalik kinni hoonestada või haljastada. Kaunid vaated külale säiluvad ka kogu käänulise Võhandu jõe poolt, kuni küla nähtav on.

Vaade Võõpsu küla miljööväertuslikule hoonestusele kinnikülmunud Võhandu jõelt

väljavõte verstakaardist*

väljavõte 1935-39 aastate kaardist*

* allikas Maaamet

6.1.1 OLEMASOLEVA OLUKORRA ISELOOMUSTUS

1	VÕÕPSU KÜLA miljööväärtuslik ala	Asustuse algus 11.sajand
HINNATAVAD ELEMENDID	ISELOOMUSTUS	
Vaade alale/maastik	Vaade miljööväärtuslikule alale avaneb Võhandu jõelt, jõe vastaskaldalt ja kõrgelt sillalt. Vaated säiluvad tänu jõe olemasolule ja vastaskalda iseloomule (madal ja niiske).	
Küla tüüp	Ridaküla	
Hoonestatud kinnistute arv alal	15-17	
Hoonete paiknemise iseloom alal	Miljööväärtuslik hoonestus paikneb Võhandu jõe ja Räpina-Värskas maantee vahelisel maa-alal, kusjuures majapidamised on selgelt orienteeritud jõe suunas. Kinnistutel on 3-7 eraldi hoonet (elamu ja abihooned), mis moodustavad suletud õue. Kui hoonestus põhiosas paikneb jõe kõrgemale tõusval kaldapealsel, siis vee äärde on paigutatud väiksemaid paadikuure, ka saunu või katusealuseid.	
Teed/tänavad	Värskas-Räpina maantee on küla piires nimetatud Silla tänavaks, millelt hargnevad harutänavad jõe suunas – Tamme, Kase, Kooli, Pihlaka ja Pärna. Tänavad kruusakattega. Miljööväärtusliku alaga saab siduda kallasraja jõe ja hoonestuse vahel, mis on avalikult läbipääsetav. Kallasrada või jõeäärne tee järgib kaldajoont. Tee on katteta ehk pinnasetee.	
Hoonete iseloom	Hooned on ühekordsed kõrge viilkatusega (45-50°), peahoone ehk elamu paikneb nii paralleelselt kui ka risti jõega. Mõnel juhul on välja ehitatud katusekorros. On üksikud kelp- ja poolkelpkatusega hooned. Välisviimistlus reeglina horisontaalne puitlaudis, värvitud kollaseks või tumepunaseks. Üksikutel vanematel abihoonetel ka püstlaudis. Aknad enamasti kahe või kolme püstjaotusega, üksikutel juhtudel kuueosaline aknajaotus.	
Hoonestuse vanus ja seisund	19.sajandi keskpaigast (1860,1880,1905,1920) kuni 20.sajandi 20-30-ndate aastateni. Tüüpiliselt ehitati esimesena elamu, siis kõrvalhooned. Hilisemad juurde- ja ümberehitused. Hoonete seisund erinev, enamasti hea.	
Piirded	Osaliselt puuduvad. Esineb 1,5-1,7m kõrgust püstplankaeda ning kinnistute vahel ka võrkaeda.	
Haljastus	Kogu küla ulatuses annab tooni kõrghaljastus. Igal krundil on üks või mitu heas seisukorras (põlis)puud, mis jõe poolt vaadatuna on miljööväärtusliku ala hindamatud komponendid. Viljapuuaiad (kui need olemas on) on rajatud hoonestusest maantee poole jäävale alale.	

Kinnistute kujunemine	Enne 1940-ndat olid piiritlemata õuemaad (piire polnud, küla ise määras kasutuskorra). Erastamis- ja tagastamisprotsessi käigus on kinnistute piirid viidud jõeni, mistõttu jõe kaldal tänava säilitamine on probleematailine (kallasrada säilib).
-----------------------	--

6.1.2 MILJÖÖVÄÄRTUSLIKKUSE MOODUSTAVAD

- Tihe ja ühtlane majapidamiste paiknemine Võhandu jõe kaldal
- Maaliline jõe looklemisega haakuv hoonestus koos paadisildade (ja paatidega)
- Põhiliselt eelmise sajandi esimesest poolest pärit viilkatustega hoonestus moodustab ansambli
- Vältimatult iga majapidamise juurde kuuluv kõrghaljastus üksikute põlispuude näol
- Suurepärane vaade Võhandu jõe vastaskaldalt ning jõe ületavalt sillalt
- Üksikute hoonete arhitektuurne lahendus ning detailid nagu aknad, laudvoodri-, räästa- ja hoone nurkade lahendused

6.1.3 PLANEERIMIS- JA HOONESTAMISPÕHIMÕTTED

Ala vaadeldavus

- Küla miljöövärtuslik ala on hästi vaadeldav Võhandu jõe sillalt ning jõe vastaskaldalt, maalilist vaadet ei tohi (pole ka võimalik) sulgeda.
- Küla struktuur tuleb olemasoleval kujul ja olemasoleva tihedusega säilitada.
- Miljöövärtusliku ala lähiumbrusse kõrghaljastust mitte kavandada, üksikud suured õuedes kasvavad põlispuud säilitada.

Külatee ja külatänav

- Säilitada ja korrastada jõeäärne kallasrada ja tagada sellega liikumisvõimalus jõekaldal.
- Säilitada ja hoida korras väljakujunenud olemasolevad külatänavad, mis viivad küla läbivalt maanteelt jõeäärsete majapidamisteni ja kallasrajale.

Olemasoleva hoonestuse rekonstrueerimine ja juurdeehitamine

- Külamiljöö säilimise seisukohast on oluline väljakujunenud hoonestuse säilimine maksimaalselt ajalooliselt väljakujunenud viisil* (oluline on hoonete arv ja paiknemine krundil).
- Olemasolevat väärtuslikku hoonestust ilma tungiva vajaduseta mitte lammutada. Rekonstrueerimisel järgida algseid hoone kujundusprintsipe.

- Möödapääsmatu lammutamisvajaduse puhul näha uus hoone ette samasse asukohta võimalikult samas mahus ja sama arhitektuurse käsitlusega.
- Juurdeehituste kavandamisel lähtuda olemasoleva hoone või analoogiliste naaberhoonete kujundusprintsipiidest. Juurdeehituste maht ei tohi ületada hoone põhimahtu.
- Säilitada või taastada hooneid kujundavad iseloomulikud detailid nagu akende ja uste kuju ja asend fassaadil, ruudujaotus ja piirdelauad, räästa käsitlus jms.
- Keskkonda sobimatud olemasolevad juurdeehitised* näha ette perspektiivselt rekonstrueerida või lammutada.
- Kõigi rekonstrueerimis- ja juurdeehitustööde aluseks on vallavalitsuse luba.

Uushoonestuse paigutamine olemasolevasse keskkonda

- Uushoonestust saab Võõpsu küla miljööväärtuslikul alal ette näha olemasoleva jõeäärse hoonestuse ja küla läbiva maantee vahele.
- Uute kruntide moodustamisel järgida väljakujunenud krundijaotust (krundi suurus ja konfiguratsioon).
- Uute kruntide suuruseks näha ette minimaalselt 2000m²
- Uushoonestuse paigutamisel järgida külas väljakujunenud hoonestusprintsipiid nagu hoonete arv ja paiknemine krundil, seto kinnise õue traditsioon.
- Hoonete arhitektuurne ja plaanilahendus peaks lähtuma ajaloolisest olemasolevast külaarhitektuurist*.
- Uushoonestus peaks olema orienteeritud maanteele.
- Uushoonestuse kavandamisel on aluseks detailplaneering (soovitavalt koostada detailplaneering korraga kogu uusasumile).

Materjalikasutus (rekonstrueerimisel, juurdeehitamisel ja uusehitustel)

- Kasutada naturaalseid ehitusmaterjale, võimalusel kohalikke traditsioonilisi looduslikke ehitusmaterjale nagu põllukivi, puit, savi*.
- Vältida sünteetilisi materjale ja moodsaid konstruktiivseid lahendusi, mis ei sobi olemasolevasse miljöösse.
- Hoonete viimistlemisel kasutada puidu puhul naturaalseid, linaõlil põhinevaid värve või puidu immutusvahendeid, kivihoonete puhul lubikrohve ja –värve, katusekattematerjalina sindel või laast, ka bituumensindel või laineline katuseplaat, sobivad ka sileplekk ja savikivi.
- Avatäited puidust, akende puhul näha ette alale iseloomulik ruudujaotus,
- Avatäidete piirdelauad, räästadetailid jm detailid soovitavalt vastavalt alal olemasolevatele ajaloolistele detailidele.
- Värvitoonid valida selliselt, et hoone mõjuks olemasolevas keskkonnas harmooniliselt (mitte kasutada kontrastseid ja liiga intensiivseid toone).

Haljastus, piirdeaiad ja väravad

- Piirdeaiad on tavaliselt lihtsad puidust plank- või lippaiad samast materjalist väravatega puitpostidel. Lagunenud või puuduvad piirete osad korrastada ja vajadusel asendada.

- Päärdeadeade ja väravate uuendamisel jälgida traditsioonilist materjali (puit) ja ehitusviisi, mitte kasutada tänava ääres imiteerivaid sünteetilisi materjale (PVC).
- Külla sobivad väljakujunenud kõrgusega (ca 1,2m) puitlipp- või plankpiirdeaiad, ka horisontaalne lattaed.
- Säilitada väljakujunenud haljastustraditsioon, kus taluõuedes või nende lähiümbruses kasvavad üksikud suured põlispuud. Vajadusel asendada vanad või ohtlikud puud uutega, kasutades alal juba kasvavaid liike. Vältida võõrpuuliike.

KASUTATUD MÕISTETE SELGITUSED:

* ajalooliselt väljakujunenud viisil – silmas on peetud kinnistutel paikneva hoonestuse asetust kinnise või poolsuletud seto õue printsiibil, kusjuures hoonete ehitusaeg võib olla ja tavaliselt ongi erinev; samuti elumajade orienteeritust jõele.

* ajalooline olemasolev külaarhitektuur – silmas on peetud külas olemasolevate hoonete arhitektuuri nagu hoone maht, korruselisus, katusekalded, materjalivalik (välisseinad, katused, avatäited) jms.

* kohalikud traditsioonilised ehitusmaterjalid – seto külades on seinamaterjalina kasutusel olnud täispalk, mis elumajade (osaliselt ka abihoonete puhul) on kaetud horisontaal- või vertikaallaudisega, samuti kohalik savi ning põllukivi; katusekattematerjalina on kasutatud põhiliselt sindlit (variandina ka laastukatust); ukSED ja aknad on valmistatud puidust ja puitraamidega.

* keskkonda sobimatu olemasolev juurdeehitis – sobimatud proportsioonid, vale materjali- ja värvikasutus või vale paigutus tänava ja olemasoleva hoonestuse suhtes

Tüüpiline väike seto sauna, paigutatud üle jalgtee jõe kaldale

Katusetüüpidest esineb erandina ka kelp- või poolkelpkatust

Üks vanemaid hooneid külas – endine koolimaja

Väike elamu tüüpiliste nurga- ja aknadetailidega

Iseloomulik külamaastik paatidega

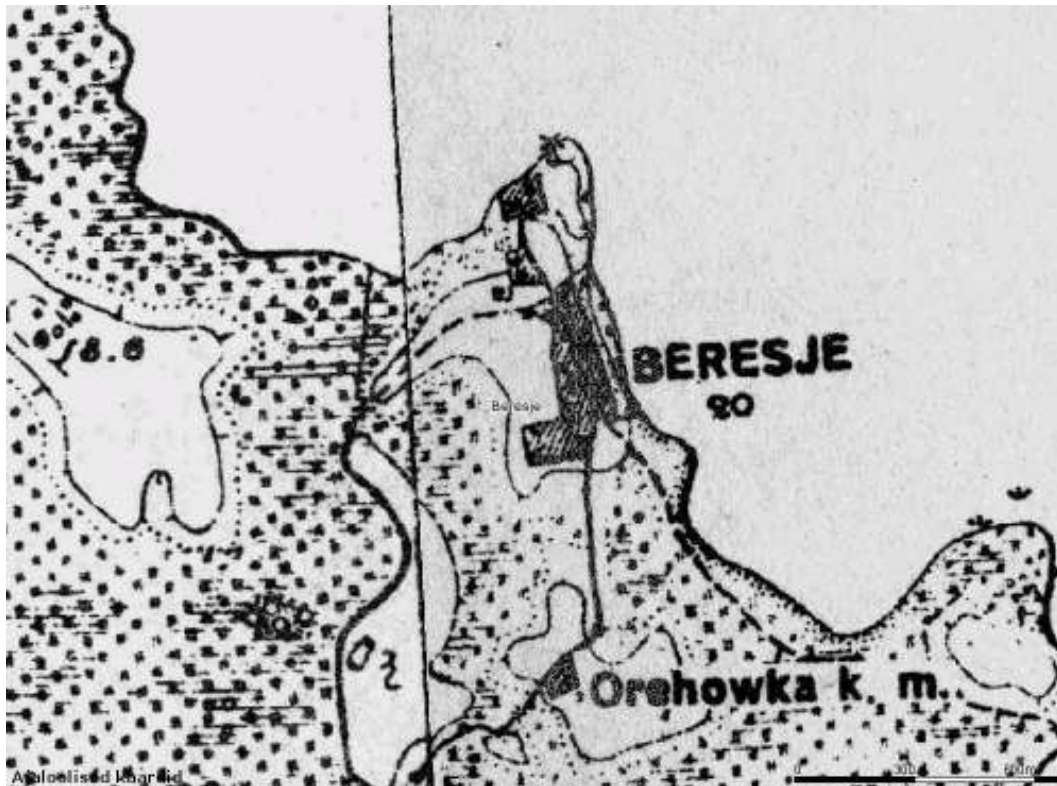
Vaade külale Võhandu jõe sillalt

6.2 BERESJE KÜLA MILJÖÖVÄÄRTUSLIK ALA

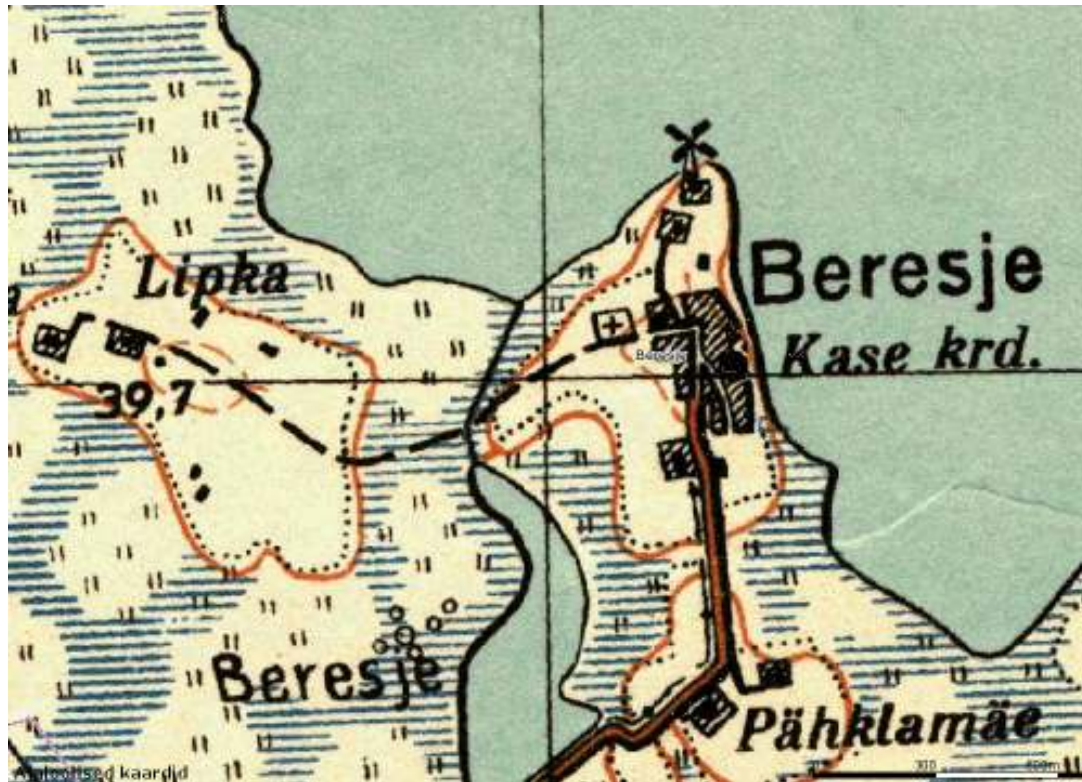
35-40 majapidamist. Vene vanausuliste tänavküla, kahest küljest järvega piiratud. Küla lõpeb vanausuliste kalmistuga (väärtuslik ajaloolisest ja kultuuriloolisest aspektist). Valdav külateeäärne tihe hoonestus, üks pikk külatänav ulatub järveni. Lühike põiktänavaharu viib külakalmistuni. Teine lühike põiktänav Navoloki on rajatud 60-ndatel aastatel. Idast ja lõunast on küla ümbritsetud Lüübnitsa hoiualaga (roostik) ning külale avaneb väga hea vaade. Vaadet tuleb säilitada. Küla ise asub looduslikul kõrgendikul ning seetõttu on väga hästi vaadeldav igast küljest. Hoonete alused kinnistud on pikliku kujuga, lõppedes enamasti järve rannaga. Vaadet rikub kalmistu suunal külast väljas paiknev kolhoosiaegne ehitis (laut või remondihall), mis tuleks kas lammutada või rekonstrueerida külamiljööga arhitektuurselt haakuvalt.

August 2009, Lüübnitsa sibula- ja kalalaada eelõhtul Beresje külas

väljavõte verstakaardist*

väljavõte 1935-39 aastate kaardist*

*allikas Maaamet

6.2.1 OLEMASOLEVA OLUKORRA ISELOOMUSTUS

2	BERESJE KÜLA miljööväärtuslik ala	Asula koht 11.-13. sajand
---	--	---------------------------

HINNATAVAD ELEMENDID	ISELOOMUSTUS
Vaade alale/maastik	Beresje küla paikneb kõrgendikul Lüübnitsa hoiuala põhjaosas, on idast ja põhjast piiratud Pihkva järvega ning sellest tulenevalt igast küljest hästi vaadeldav. Hoiuala hooldamisega on võimalik säilitada avatud vaated külale
Küla tüüp	Tänavküla (2 harutänavaga)
Hoonestatud kinnistute arv alal	35-40
Hoonete paiknemise iseloom alal	Hoonestus paikneb majapidamistena tihedalt külatänavate ääres. Kõik talud on ehitatud paralleelselt järvega. Kuna tegemist on vene vanausuliste külaga, on hoonestuse tihedus märkimisväärselt suurem kui seto külades. Igal kinnistul on mitu hoonet, kuid need ei moodusta suletud õuesid, vaid paiknevad kas paralleelselt või otsakuti.
Teed/tänavad	Beresjet läbib üks peatänav, mis umbes küla keskel teeb S-kujulise looke. Pöörangu järel on tänav nimeks Navoloki tänav ning see lõpeb järvega. On kaks harutänavat – Lukova, mis viib vanausuliste külakalmistuni ning Terebniki, mis on ilmselt uuem (hoonestus selle tänav ääres pärineb eelmise sajandi kuuekümnendatest). Tänavad on asfaltkattega.
Hoonete iseloom	Vanemad hooned (peatänav ja Lukova tänav ääres) on ühekorrukselised katusekorrusega hooned kas laud- või kivivoodriga. Katusekalle on 40-50°, vaid üksikute uuematel kõrvalhoonetel või elamute juurdeehitustel on madal katusekalle. Aknatüüpe on erinevaid, ajalooliselt väärtuslikke horisontaal- ja vertikaaljaotusega ning Terebniki tänav ääres 1960-ndatele aastatele tüüpiline kahe- ja kolmeosaline jaotus.
Hoonestuse vanus ja seisund	1965, 1955 (1947 ait), 1948
Piirded	Osaliselt puuduvad. Esineb ca 1,2m kõrgust puitlippaeda ning võrkaeda. Mõne kinnistu piirdeks on hekk.
Haljastus	Külatänavate ääres on üksikuid suuri puid, mis omavad siiski koosmõju. Tooni annavad ka madalad hekid.
Kinnistute kujunemine	Ajalooliselt on külas olnud majaalused maatükid eraldi, ning lahusmaatükkidena põllud ja heina- ja karjamaad. Kinnistati esimese vabariigi ajal, praegune maakasutus tagastamis- ja erastamisprotsessi tulemus.

6.2.2 MILJÖÖVÄÄRTUSLIKKUSE MOODUSTAVAD

- Vaated kõrgendikul paiknevale külale külla suunduvalt maanteelt ja Pihkva järvelt ning Beresje Umbjärvelt
- Tihe ja arhitektuurselt käsitluselt ühtne hoonestus
- Väljakujunenud looklev tänavavõrk
- Küla koosmõju järverannaga
- Küla lõpeb väikese vene vanausuliste külakalmistuga, mis on lisaväärtus miljööväärtuslikule alale

6.2.3 PLANEERIMIS- JA HOONESTAMISPÕHIMÕTTED

Ala vaadeldavus

- Kuna küla paikneb kõrgendikul, on see hästi vaadeldav külla suunduvalt maanteelt, Lüübnitsa hoiuala ja Beresje Umbjärve säilimisel pole ka ohtu selle maalilise vaate sulgemiseks..
- Küla miljööväärtusliku ala struktuur tuleb olemasoleval kujul ja olemasoleva tihedusega säilitada.
- Miljööväärtusliku ala lähiumbrusse täiendavat kõrghaljastust mitte kavandada, üksikud suured õuedes kasvavad põlispuud säilitada või vajadusel asendada.

Külatee ja külatänav

- Külatänavad säilitada olemasoleval kujul. Vajadusel on võimalik pikendada Terebniki tänavat.

Olemasoleva hoonestuse rekonstrueerimine ja juurdeehitamine

- Külamiljöö säilimise seisukohast on oluline olemasoleva hoonestuse säilimine väljakujunenud tiheda hoonestusega* viisil.
- Ebaõnnestunud arhitektuurse lahendusega* hoonete osas näha ette nende perspektiivne ümberehitamine keskkonda sobivalt.
- Juurdehituste kavandamisel lähtuda keskkonda sobivate olemasolevate hoonete kujundusprintsipidest, järgides olemasoleva vana hoonestuse vormi ja fassaadikäsitlust. Juurdehituse maht ei tohi ületada hoone põhimahu.
- Valdavaks elamutüübiks on 45° katusekaldega 1,5 korruselised elamud.
- Säilitada või taastada hooneid kujundavad iseloomulikud detailid nagu akende ja uste kuju ja asend fassaadil, ruudujaotus ja piirdelauad, räasta käsitlus jms.
- Täiesti sobimatud juurde- ja ümberehitused tuleb perspektiivselt rekonstrueerida või lammutada.
- Kõigi rekonstrueerimis- ja juurdehitustööde aluseks on vallavalitsuse luba.

Uushoonestuse paigutamine olemasolevasse keskkonda

- Uushoonestust saab Beresje küla miljööväärtuslikul alal ette näha Terebniki tänava võimalikule pikendusele ja vasakule poole küla peatänava äärde külla sissesõidul.
- Uute kruntide moodustamisel järgida külas väljakujunenud krundijaotust (krundi suurus ja konfiguratsioon).
- Uute kruntide suuruseks näha ette minimaalselt 1000m²
- Uushoonestuse paigutamisel järgida külas väljakujunenud hoonestusprintsipi nagu hoonestuse tihedus, hoonete arv ja paiknemine krundil, olemasoleva ehitusjoone järgimine, katuse kuju ja kaldenurk.
- Hoonete arhitektuurne ja plaanilahendus peaks lähtuma olemasolevast külaarhitektuurist. Järgida väljakujunenud katusekallet ja-kuju (40-45° katusekaldega 1,5 korruselised), hoonete kõrgust, akende ja uste paigutust fassaadidel.
- Uushoonestuse kavandamisel on aluseks detailplaneering.

Materjalikasutus (rekonstrueerimisel, juurdeehitamisel ja uusehitustel)

- Nii olemasoleva kui ka uusehituse puhul kasutada kohalikke traditsioonilisi looduslikke ehitusmaterjale nagu põllukivi, puit, savi. Lubatud on puhta vuugiga või krohvitud silikaatkivi välisseina materjalina.
- Vältida sünteetilisi materjale ja moodsaid konstruktiivseid lahendusi, mis ei sobi olemasolevasse miljöösse.
- Hoonete viimistlemisel kasutada puidu puhul naturaalseid, linaõlil põhinevaid värve või puidu immutusvahendeid, kivihoonete puhul (kui pole tegemist puhta vuugiga) lubikrohve ja –värve, katusekattematerjalina sindel või laast, ka bituumensindel või laineline katuseplaat, sobivad ka sileplekk ja savikivi.
- Avatäited puidust välisviimistlusega hoonetel puidust, kivivoodriga hoonetel on lubatud plastikaknad, mille kuju ja aknajaotus analoogsed originaalse kuju ja aknajaotusega. Perspektiivis näha kõigil hoonetel ette puidust avatäited.
- Värvitoonid valida selliselt, et hoone mõjuks olemasolevas keskkonnas harmooniliselt.

Haljastus, piirdeaiad ja väravad

- Piirdeaiad on tavaliselt lihtsad puidust plank- või lippaiad samast materjalist väravatega puitpostidel. Lagunenud või puuduvad piirete osad korrastada ja vajadusel asendada.
- Kivivoodriga hoonete piirdeaedade materjalina võib kasutada ka raamitud võrkaeda ja –väravaid metall- või kivipostidega.
- Piirdeaedade ja väravate uuendamisel järgida traditsioonilist materjali ja ehitusviisi, mitte kasutada tänava ääres imiteerivaid sünteetilisi materjale (PVC).
- Küla haljastuse korrastamisel on oluline määratleda haljastuspõhimõtted, et vältida eklektilist tänavapilti. Määratleda eesõuede kujunduspõhimõtted, hekkide paigutamine jms Kujundamisel vältida võõrpuuliike.
- Väärikas ja elujõuline kõrghaljastus säilitada Täiendava kõrghaljastuse kavandamisel kasutada alal juba kasvavaid liike.

KASUTATUD MÕISTETE SELGITUSED

* ajalooliselt väljakujunenud tiheda hoonestusega – Beresje ja Lüübnitsa kui vene külade hoonestustihedus erineb valla ülejäänud piirkondade hoonestustihedusest. Silmas ongi peetud eri aegadel, kuid ühtlase hoonestustihedusega ehitatud küla

* ebaõnnestunud arhitektuurne lahendus – üldisest arhitektuursest pildist erineva ja disharmoonilise kõrguse, katusekalde, juurdeehituse, katuse väljaehituse või detailidega hoone arhitektuurne lahendus

Iseloomulik Beresje külatänav

Osalise kivivoodriga tüüpiline elamu.
Sobiv aknatüüp ja aknajaotus

Säilinud puitarhitektuuri näide – ootab
rekonstrueerimist

Sama hoone detail – ilusate proportsioonide
ja sisemise jaotusega aken

6.3 LÜÜBNITSA KÜLA ALA

Kahe paralleelse külatänavaga tihedalt hoonestatud vene küla. Vanem külatänav kulgeb piki järve randa, kus kõik kinnistud ulatuvad veepiirini. Osal kinnistul lauter või väike sadamakoht paatide randumiseks.

Hilisemal ajal (eelmise sajandi 60-ndatel) rajati teine külatänav paralleelselt vanemaga. Sellel tänaval on hoonestatud kas üks või teine tänava pool, reeglina mitte mõlemad. Elamualused kinnistud on suhteliselt väikesed ja kitsad, ent lahustükkidena on kasutusel kogu küla ümbritsev ala (sibulakasvatus). Selles külas asub ka renoveeritud külakeskus ehk rahvamaja. Küla läbib maaliline külatee, mis algab Võõpsust ning viib Audjassarde. Nagu teisedki järveäärsed külad asub ka Lüübnitsa kõrgendikul ning on ümbritsetud kaitsealusest Lüübnitsa hoiualast. Lüübnitsa külas on kõige suurem majapidamiste arv vaadeldavatest – umbes 50 elamut koos kõrvalhoonetega.

Ilus värav kaarja ülaliistuga viib suletud siseõuele

väljavõte verstakaardist*

väljavõte 1935-39 aastate kaardist*

*allikas Maaamet

6.3.1 OLEMASOLEVA OLUKORRA ISELOOMUSTUS

3	LÜÜBNITSA KÜLA miljööväärtuslik ala	Asula koht 11.-13. sajand
---	--	---------------------------

HINNATAVAD ELEMENDID	ISELOOMUSTUS
Vaade alale/maastik	Vene küla paikneb vahetult Pihkva järve kaldal kõrgendikul ning seda ümbritseb Lüübnitsa hoiuala. Parim vaade külale on järvelt, maa poolt kogu küla pilguga haarata pole võimalik mujalt kui küla keskelasuvalt kõrgendikult. Siiski on Võõpsu poolt tulles vaade Lüübnitsale osaliselt olemas, mida hoiuala hooldamisega on võimalik säilitada.
Küla tüüp	Tänavküla (2 paralleelset tänava eri aegadest)
Hoonestatud kinnistute arv alal	Ca 50
Hoonete paiknemise iseloom alal	Kuna tegemist on vene külaga, on hoonestuse tihedus märkimisväärselt suurem kui seto külades. Ajaloolise järveäärse külatänavaga äärne hoonestus on väärtuslikum. Igal kinnistul on mitu hoonet, kuid need ei moodusta suletud õuesid, vaid paiknevad kas paralleelselt või otsakuti. On iseloomulik, et tänavast järve poole jääval alal on hoonestus seotud pigem järve kui külatänavaga. Ka juhul, kui kinnistu paikneb mitte järveäärsel tänavapoolel, on sagedasti üle tänava järve kaldal väike eraldiseisev saun või paadikuur. Kogu asumi alguses Võõpsu-Audjassaare tee veerel asub renoveeritud rahvamaja, mille ees vaba plats (sibula- ja kalalaadad augustis).
Teed/tänavad	Lüübnitsa küla vanem tänav, mis umbes küla keskel teeb S-kujulise looke, algab Võõpsu-Audjassaare teelt ja lõpeb väikese poolsaare tipus, olles kogu ulatuses ühelt või mõlemalt poolt hoonestatud. Tänav järgib kaldajoont. Teine, uuem külatänav paikneb umbes 100m kaugusel ja kulgeb paralleelselt järveäärse tänavaga. Kahe tänava vahel on osa kinnistuid, mis ulatuvad ühest tänavast teiseni, ülejäänud on keskelt poolitatud. Kinnistud on pikliku kujuga. Tänavad on asfaltkattega.
Hoonete iseloom	Vanemad hooned järveäärse tänava ääres on eelmise sajandi 30-ndatel aastatel ehitatud ühekorruselised laudvoodri ja viilkatusega hooned. Katusekalle on 40-50°. Üksikutele majadele on hiljem kivivooderdus tehtud. Aknatüüpe on erinevaid, ajalooliselt väärtuslikke horisontaal- ja vertikaaljaotusega. Hoonete hulgas on tõeliselt väärtuslikke üksikuid majapidamisi, kus säilinud kõrge piirdead ning hoone arhitektuursed iseloomulikud detailid. Enamalt jaolt on hoonetel siiski miljöoline

	väärtus. Eelmise sajandi kuuekümnendatel rajatud paralleeltänav hoonestus on tüüpiline viilkatusega elamu tänav ääres ning kinnistu sügavusse jääv abihoon. Kompleksil miljööväärtus.
Hoonestuse vanus ja seisund	Vanem 1935, 1936 (saun 1920), 1881 (ilmselt tänaseks uuega asendatud), 1931, 1924
Piirded	Osaliselt (üsna sageli) puuduvad. Esineb ca 1,2m kõrgust puitlippaeda ning võrkaeda. Erandina on ka ca 2m kõrgune plankaed koos spetsiifilise seto väravaga.
Haljastus	Küla keskel on üksikuid suuri puid, mis märkimisväärse kõrghaljastusena ei mõju. Ka madalam haljastus suhteliselt eklektiline ja juhuslik, tihti lihtsalt tarbeaia kujul.
Kinnistute kujunemine	Ajalooliselt on külas olnud majaalused maatükid eraldi, ning lahusmaatükkidena põllud ja heina- ja karjamaad. Kinnistati esimese vabariigi ajal, praegune maakasutus on tagastamis- ja erastamisprotsessi tulemus. 60-ndatel aastatel moodustati täiendavalt lihtsalt uued kinnistud

6.3.2 MILJÖÖVÄÄRTUSLIKKUSE MOODUSTAVAD

- Vene külale iseloomulik tihe hoonestus, mis jaguneb tekkimise mõttes ajaliselt kaheks – järveäärne tänav on hoonestatud eelmise sajandi 30-ndatel ja paralleelne sisemaa poolne tänav eelmise sajandi 60-ndatel aastatel (kumbki oma aega peegeldav)
- Ühtlane arhitektuurne (viilkatused) ja ehituslik käsitlus kummalgi tänaval, mille tulemus on ansamblilisus
- Küla koosmõju järverannaga
- Nauditav vaade kogu külale kõrgendikult küla loodeosas
- Säilinud arhitektuursed detailid nagu akende kuju ja jaotus, hoonete nurgalahendused, seto väravad
- Põnevad ja omanäolised elamute värvilahendused (vt fotod)

6.3.3 PLANEERIMIS- JA HOONESTAMISPÕHIMÕTTED

Ala vaadeldavus

- Küla paikneb kõrgendikul, on hästi vaadeldav Pihkva järvelt ning künkalt küla keskel. Küla suuruse tõttu pole pilguga haaratav küla läbivalt teelt. Siiski on küla ümbritsevate põllumaade säilimisel vaated külale avatud. Vaadete säilivuse tagab ka Lüübnitsa hoiuala korrashoid.
- Küla struktuur tuleb olemasoleval kujul ja olemasoleva tihedusega säilitada.
- Miljööväärtusliku ala lähiümbrusse täiendavat kõrghaljastust mitte kavandada, üksikud suured tänaväärsed ja õuedes kasvavad põlispuud säilitada.

Külatee ja külatänav

- Paralleelsed külatänavad säilitada olemasoleval kujul.

Olemasoleva hoonestuse rekonstrueerimine ja juurdeehitamine

- Külamiljöo säilimise seisukohast on oluline olemasoleva hoonestuse säilimine ajalooliselt väljakujunenud tiheda hoonestusega* viisil.
- Ebaõnnestunud arhitektuurse lahendusega* hoonete osas näha ette nende perspektiivne ümberehitamine keskkonda sobivalt.
- Juurdeehituste kavandamisel lähtuda keskkonda sobivate olemasolevate hoonete kujundusprintsipidest, järgides olemasoleva vana hoonestuse vormi ja fassaadikäsitlust. Juurdeehituse maht ei tohi ületada hoone põhimahu.
- Valdavaks elamutüübiks on ühekorruseline ca 45° katusekaldega palkmaja vanemas järveäärses tänavas ning 1,5-korruseline sama katusekaldega laud- või kivivoodriga maja uuemas paralleeltänavas.
- Säilitada või taastada järveäärse tänavaga hooned kujundavad iseloomulikud detailid nagu akende ja uste kuju ja asend fassaadil, ruudujaotus ja piirdelauad, räästa käsitlus jms.
- Täiesti sobimatud juurde- ja ümberehitused tuleb perspektiivselt lammutada.
- Kõigi rekonstrueerimis- ja juurdeehitustööde aluseks on vallavalitsuse luba.

Uushoonestuse paigutamine olemasolevasse keskkonda

- Uushoonestust saab Lüübnitsa külas vajadusel ette näha küla läbiva Võõpsu-Audjassaare tee Võõpsu suunale.
- Uute kruntide moodustamisel järgida külas väljakujunenud krundijaotust (krundi suurus ja konfiguratsioon).
- Uute kruntide suuruseks näha ette minimaalselt 1000m²
- Uushoonestuse paigutamisel järgida külas väljakujunenud hoonestusprintsipi nagu hoonestuse tihedus, hoonete arv ja paiknemine krundil, olemasoleva ehitusjoone järgimine.
- Hoonete arhitektuurne ja plaanilahendus peaks lähtuma olemasolevast külaarhitektuurist. Järgida väljakujunenud hoonemahtu, katusekallet ja –kuju (40-45° katusekaldega ühe kuni poolteisekorruselised), hoonete kõrgust, akende ja uste paigutust fassaadidel.
- Uushoonestuse kavandamisel on aluseks detailplaneering, kusjuures on soovitatav planeerida korraga kogu uusasum.

Materjalikasutus (rekonstrueerimisel, juurdeehitamisel ja uusehitustel)

- Nii olemasoleva kui ka uusehituse puhul kasutada kohalikke traditsioonilisi looduslikke ehitusmaterjale nagu põllukivi, puit, savi. Lubatud on puhta vuugiga või krohvitud silikaatkivi välisseina materjalina.
- Vältida sünteetilisi materjale ja moodsaid konstruktiivseid lahendusi, mis ei sobi olemasolevasse miljöösse.

- Hoonete viimistlemisel kasutada puidu puhul naturaalseid, linaõlil põhinevaid värve või puidu immutusvahendeid, kivihoonete puhul (kui pole tegemist puhta vuugiga) lubikrohve ja –värve, katusekattematerjalina sindel või laast, ka bituumensindel või laineline katuseplaat, sobivad ka sileplekk ja savikivi.
- Avatäited puidust välisviimistlusega hoonetel puidust, kivivoodriga hoonetel on lubatud plastikaknad, mille kuju ja aknajaotus analoogsed originaalse kuju ja aknajaotusega. Perspektiivis näha kõigil hoonetel ette puidust avatäited.
- Värvitoonid valida selliselt, et hoone mõjuks olemasolevas keskkonnas harmooniliselt.

Haljastus, piirdeaiad ja väravad

- Piirdeaiad on tavaliselt lihtsad puidust plank- või lippaiad samast materjalist väravatega puitpostidel. Lagunenud või puuduvad piirete osad korrastada ja vajadusel asendada.
- Kivivoodriga hoonete piirdeaedade materjalina võib kasutada ka raamitud võrkaeda ja –väravaid metall- või kivipostidega.
- Piirdeaedade ja väravate uuendamisel järgida traditsioonilist materjali ja ehitusviisi, mitte kasutada tänava ääres imiteerivaid sünteetilisi materjale (PVC).
- Küla haljastuse korrastamisel on oluline määratleda haljastuspõhimõtted, et vältida eklektilist tänavapilti. Määratleda eesõuede kujunduspõhimõtted, hekkide paigutamine jms. Kujundamisel vältida võõrpuuliike.
- Väärikas ja elujõuline kõrghaljastus säilitada Täiendava kõrghaljastuse kavandamisel kasutada alal juba kasvavaid liike.

KASUTATUD MÕISTETE SELGITUSED

* ajalooliselt väljakujunenud tiheda hoonestusega – Beresje ja Lüübnitsa kui vene külade hoonestustihedus erineb valla ülejäänud piirkondade hoonestustihedusest. Silmas ongi peetud eri aegadel, kuid ühtlase hoonestustihedusega ehitatud küla

* ebaõnnestunud arhitektuurne lahendus – üldisest arhitektuursest pildist erineva ja disharmoonilise kõrguse, katusekalde, juurdeehituse, katuse väljaehituse või detailidega hoone arhitektuurne lahendus

Tüüpiline laudvoodriga elumaja Vana tänava ääres. Sobiv puitlippaed.

Vaade 1960-ndatel aastatel rajatud tänavale (Uus tänav)

Külas on kasutatud erksaid värve. Hästi valitud värvitoon. Sobiv puitlippaed.

Haruldane näide puitpitsi kasutamisest ning kaunistatud nurgalaudadest

Seto rahvatantsijad Lüübnitsa sibula- ja kalalaadal 2009

Vaade kõrgendikult külale. Taamal Pihkva järv.

6.4 AUDJASSAARE KÜLA ALA

Kaheksast majapidamisest koosnev tänavküla paikneb kõrgendikul. Nn lõpuküla – küлага lõpeb ka tee ning edasi algab soomaastik. Hoonestus valdavalt külatee ääres, vaid kaks majapidamist asetsevad tagasiastega, tekitades väikese ruumilise avatuse küla keskel. Külla viiv tee saab alguse Võõpsust, läbides Lüübnitsa küla, kulgedes piki Pihkva järve kallast ning siis märgala vahelt külakõrgendikule. Külale avanevad teelt iseloomulikud vaated, mille sulgemine pole lubatav (ega ka tõenäoline, kuna tegemist on soolaga). Hoonete alused kinnistud on suhteliselt väikesed, küla lõpus suuremad kinnistatud põllumaatükid.

Audjassaare külas kuivatatakse augustis sibulaid

väljavõte verstakaardist*

väljavõte 1935-39 aastate kaardist*

*allikas Maaamet

6.4.1 OLEMASOLEVA OLUKORRA ISELOOMUSTUS

4	AUDJASSAARE KÜLA	Asula koht 11.-13. sajandist
HINNATAVAD ELEMENDID		ISELOOMUSTUS
Vaade alale/maastik		Väike Audjassaare küla paikneb nagu eelmisedki kõrgendikul ning seega on vaadeldav praktiliselt igast küljest. Lüübnitsa hoiuala hooldamisega on võimalik säilitada avatud vaated külale.
Küla tüüp		tänavküla
Hoonestatud kinnistute arv alal		8
Hoonete paiknemise iseloom alal		Esimene seto küla järve randa pidi põhja poolt tulles. Hoonestus paikneb majapidamistena juba hajusamalt külatänaava ääres. Kinnistud on laiemad ja pinnalt suuremad. Kõik talud paiknevad otsafassaadiga vastu tänavat. Igal kinnistul on mitu hoonet, ning moodustuvad suletud õued. Kinnistul reeglina vähemalt kolm hoonet.
Teed/tänavad		Audjassaares on üks tänav, mis läbib küla peaaegu sirgelt. Külatänav on suhteliselt kitsas ja osaliselt kruusakattega.
Hoonete iseloom		Elumajad on laudvoodriga, ühekorruselised. Katusekalle on 40-50°. Kõrvalhooned on samasuguse arhitektuuriga väiksemad, ent iseloomulikult pikad mitme funktsiooniga ehitised. Mõnel juhul paikneb kõrvalhoone üle tee lahustükil ning on pultkatusega. Esimene majapidamine sissesõidul on väärtuslik tervikuna ning detailide poolest, ülejäänud hoonestusel on miljööväärtus. Aknatüüpe on erinevaid, ajalooliselt väärtuslikke horisontaal- ja vertikaaljaotusega ning 1960-ndatele aastatele tüüpilise kahe- ja kolmeosalise jaotusega.
Hoonestuse vanus ja seisund		(1955 elumaja ja ait, 1965 aidad, saunad), 1861 (praeguseks ümberehitatud)
Piirded		Enamasti puuduvad. Esineb ca 1,2m kõrgust võrkaeda. Mõne kinnistu piirdeks on hekk. Vaid eelnimetatud väärtuslik majapidamine on piiratud seto kõrge plankaia ning väravaga.
Haljastus		Haljastus on ülimalt juhuslikku laadi – mõned suured puud külatänaava ääres ning kohati hekki piirdena.
Kinnistute kujunemine		Ajalooliselt on külas olnud majaalused maatükid eraldi, ning lahusmaatükkidena põllud ja heina- ja karjamaad. Kinnistati esimese vabariigi ajal, praegune maakasutus on tagastamis- ja erastamisprotsessi tulemus.

6.4.2 MILJÖÖVÄÄRTUSLIKKUSE MOODUSTAVAD

- Väikesemahulise küla kompaktsus ja struktuur
- Küla paiknemine kõrgendikul ja selle hea vaadeldavus ümbruskonnast
- Arhitektuurselt sarnane hoonete käsitus ning paigutus külatänavas ääres (vt foto)
- Seto külale tüüpilise kinnise õuega planeeringu kasutamine - esimene seto küla põhja poolt tulles (vt foto) - hoonete arhitektuuri, materjalikasutuse ning detailide poolest on väga väärtuslik hoonetegrupp
- Viilkatusega palk- või laudvoodriga elamud asetsevad otsafassaadiga vastu külatänavat, moodustades ühtlase hoonete ansambli

6.4.3 PLANEERIMIS- JA HOONESTAMISPÕHIMÕTTED

Ala vaadeldavus

- Küla paikneb kõrgendikul ja on hästi vaadeldav külla suunduvat teelt. Küla ümbritsevate põllumaade säilimisel jäävad vaated külale avatuks. Vaadete säilivuse tagab ka Lüübnitsa hoiuala korrashoid.
- Küla struktuur tuleb olemasoleval kujul ja olemasoleva tihedusega säilitada.
- Miljööväärtusliku ala lähiümbrusse täiendavat kõrghaljastust mitte kavandada, üksikud suured tänaväärsed või õuedes kasvavad põlispuud säilitada (vajadusel asendada samaliigiliste puudega).

Külatee ja külatänav

- Külatänav ja väikesed harutänavad säilitada olemasoleval kujul.

Olemasoleva hoonestuse rekonstrueerimine ja juurdeehitamine

- Külamiljöo säilimise seisukohast on oluline olemasoleva hoonestuse säilimine ajalooliselt väljakujunenud viisil*.
- Ebaõnnestunud arhitektuurse lahendusega* hoonete osas näha ette nende perspektiivne ümberehitamine keskkonda sobivalt. Rekonstrueerimisel järgida algseid hoone mahte ja kujundusprintsippe.
- Juurdeehituste kavandamisel lähtuda keskkonda sobivate olemasolevate hoonete kujundusprintsipidest, järgides olemasoleva vana hoonestuse vormi ja fassaadikäsitlust. Juurdeehituse maht ei tohi ületada hoone põhimahu.
- Säilitada või taastada hooneid kujundavad iseloomulikud detailid nagu akende ja uste kuju ja asend fassaadil, ruudujaotus ja piirdelauad, rästa käsitus jms.
- Keskkonda sobimatud juurdeehitised* näha ette perspektiivselt rekonstrueerida või lammutada.
- Kõigi rekonstrueerimis- ja juurdeehitustööde aluseks on vallavalitsuse luba.

Uushoonestuse paigutamine olemasolevasse keskkonda

- Uushoonestust saab Audjassaare külas vajadusel ette näha külatee Loho ja Saarõ suunale, samuti olemasoleva külatänavas pikendusele.

- Uute kruntide moodustamisel järgida väljakujunenud krundijaotust (ktundi suurus ja konfiguratsioon).
- Uute kruntide suuruseks näha ette minimaalselt 2000m²
- Uushoonestuse paigutamisel järgida külas väljakujunenud hoonestusprintsiipe nagu hoonestuse tihedus, hoonete arv ja paiknemine krundil, olemasoleva ehitusjoone järgimine, seto suletud õue traditsioon.
- Hoonete arhitektuurne ja plaanilahendus peaks lähtuma ajaloolisest olemasolevast külaarhitektuurist*.
- Uushoonestuse kavandamisel on aluseks detailplaneering. Soovitav on planeerida kogu uusasum korraga.

Materjalikasutus (rekonstrueerimisel, juurdeehitamisel ja uusehitustel)

- Kasutada naturaalseid ehitusmaterjale, võimalusel kohalikke traditsioonilisi looduslikke ehitusmaterjale nagu põllukivi, puit, savi*.
- Vältida sünteetilisi materjale ja moodsaid konstruktiivseid lahendusi, mis ei sobi olemasolevasse miljöösse.
- Hoonete viimistlemisel kasutada puidu puhul naturaalseid, linaõlil põhinevaid värve või puidu immutusvahendeid, kivihoonete puhul lubikrohve ja –värve, katusekattematerjalina sindel või laast, ka bituumensindel või laineline katuseplaat, sobivad ka sileplekk ja savikivi.
- Avatäited puidust, akende puhul näha ette alale iseloomulik ruudujaotus.
- Avatäidete piirdelauad, räästadetailid jm detailid soovitatavalt vastavalt alal olemasolevatele ajaloolistele detailidele.
- Värvitoonid valida selliselt, et hoone mõjuks olemasolevas keskkonnas harmooniliselt (mitte kasutada kontrastseid ja liiga intensiivseid toone).

Haljastus, piirdeaiad ja väravad

- Piirdeaiad on tavaliselt lihtsad puidust plank- või lippaiad samast materjalist väravatega puitpostidel. Lagunenud või puuduvad piirete osad korrastada ja vajadusel asendada.
- Piirdeaedade ja väravate uuendamisel jälgida traditsioonilist materjali (puit) ja ehitusviisi, mitte kasutada tänava ääres imiteerivaid sünteetilisi materjale (PVC).
- Külla sobivad väljakujunenud kõrgusega (ca 1,2m) puitlipp- või plankpiirdeaiad, ka horisontaalne lattaed, suletud seto õue puhul kõrge plankaed.
- Säilitada väljakujunenud haljastustraditsioon, kus taluõuedes või nende lähiümbruses kasvavad üksikud suured põlispuud. Vajadusel asendada vanad või ohtlikud puud uutega, kasutades alal juba kasvavaid liike. Vältida võõrpuuliike.

KASUTATUD MÕISTETE SELGITUSED

*ajalooliselt väljakujunenud viisil - silmas on peetud kinnistutel paikneva hoonestuse asetust kas kinnise või poolsuletud seto õue printsiiibil või lihtsalt mitmest hoonest koosnevat majapidamist, kusjuures hoonete ehitusaeg võib olla ja tavaliselt ongi erinev

* ebaõnnestunud arhitektuurne lahendus – üldisest arhitektuursest pildist erineva ja disharmoonilise kõrguse, katusekalde, juurdeehituse, katuse väljaehituse või detailidega hoone arhitektuurne lahendus

* keskkonda sobimatu olemasolev juurdeehitis – sobimatud proportsioonid, vale materjali- ja värvikasutus või vale paigutus tänava ja olemasoleva hoonestuse suhtes

* ajalooline olemasolev külaarhitektuur – silmas on peetud külas olemasolevate hoonete arhitektuuri nagu hoone maht, korruselisus, katusekalded, materjalivalik (välisseinad, katused, avatäited) jms.

* kohalikud traditsioonilised ehitusmaterjalid – seto külades on seinamaterjalina kasutusel olnud täispalk, mis elumajade (osaliselt ka abihoonete puhul) on kaetud horisontaal- või vertikaallaudisega, samuti kohalik savi ning põllukivi; katusekattematerjalina on kasutatud põhiliselt sindlit (variandina ka laastukatust); uksed ja aknad on valmistatud puidust ja puitraamidega.

Audjassaare külatänav

Säilitamist vääriv seto talukompleksi originaalakendega eluhoone külla sissesõidul

Väga väärtuslik suletud seto talukompleks külla sissesõidul

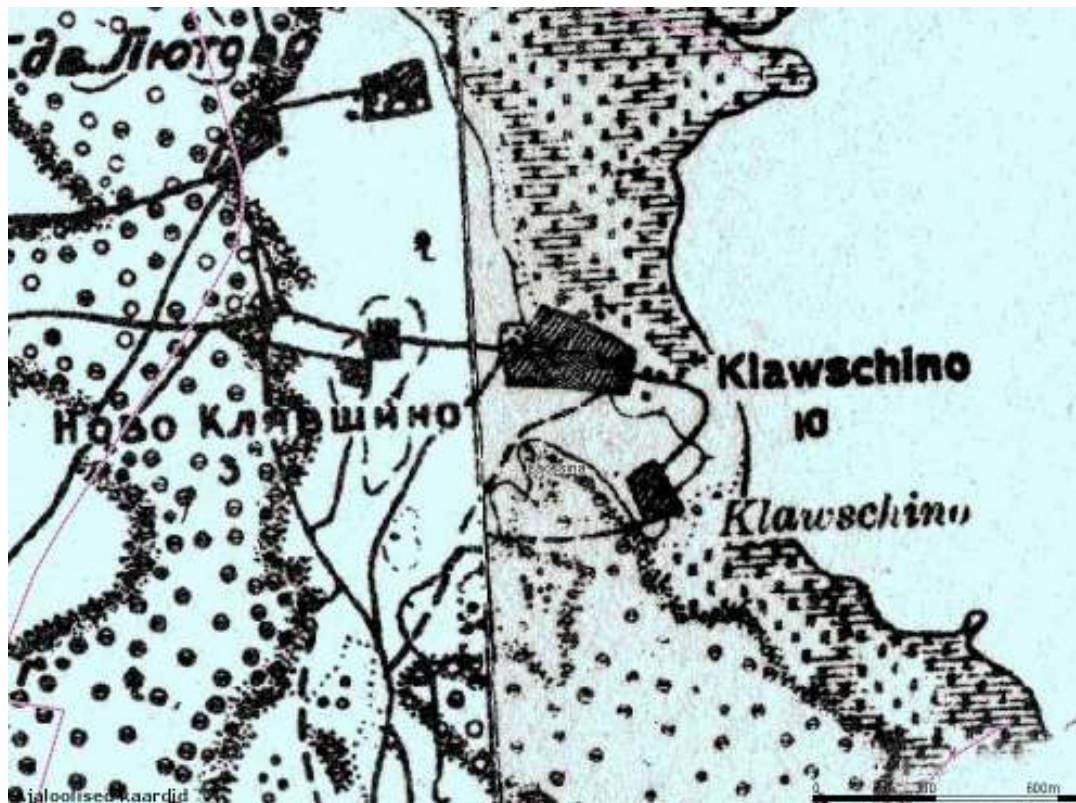
Heade proportsioonidega, sobivate akendega ja maitsekalt värvitud fassaadidega majad

6.5 LAOSSINA KÜLA MILJÖÖVÄÄRTUSLIK ALA

Tänavküla asustus paikneb kahes osas, millede vahel kaitsealune külakalmistu. Majapidamiste arv on suhteliselt väike – kolm ja kuus. Kinnistuid erineva suurusega ja lahustükkidena. Hoonestus on kompaktne ja hästi säilinud. Üksikute hoonete paigutus moodustab Setomaale tüüpilise kinnise õue. Taas tegemist tänavkülaga ning küla läbiv tee lõpeb järvega. Idast piirneb Laossina küla metsaga, põhjast ja lõunast küla põldudega ning läänest järvega.

Väga ilus mitmest ehitisest koosnev Sepa talu kõrvalhoone Laossina külas

väljavõte verstakaardist*

väljavõte 1935-39 aastate kaardist*

*allikas Maaamet

6.5.1 OLEMASOLEVA OLUKORRA ISELOOMUSTUS

5	LAOSSINA KÜLA	Asula koht 11.-13.sajandist
HINNATAVAD ELEMENDID		ISELOOMUSTUS
Vaade alale/maastik		Vaade külale avaneb alles vahetult enne küla metsatukast välja jõudes. Küll on küla avatud külgedelt, kus on põllud ning ka Pihkva järvelt. Küla on siiski reljeefne ning seetõttu tundub vertikaalselt liigendatuna
Küla tüüp		tänavküla
Hoonestatud kinnistute arv alal		5
Hoonete paiknemise iseloom alal		Hoonestus paikneb kompaktselt majapidamistena külatäna ääres. Kinnistud on laiemad ja pinnalt suuremad. Talud paiknevad kas piki- või otsafassaadiga vastu tänavat. Igal kinnistul on mitu hoonet, ning moodustuvad suletud õued. Kinnistul reeglina vähemalt kolm hoonet.
Teed/tänavad		Üks tänav, mis küla läbides moodustab väikese kaare. Külatänav on piisavalt lai, aga osaliselt pinnasetee, osaliselt kruusakattega.
Hoonete iseloom		Elumajad on laudvoodriga, ühekorruselised. Katusekalle on 40-50°. Laudvooder on eriline: horisontaallaudis vaheldub püstlaudisega katusekorruse tasapinnas ning katuseharja all muutub vertikaallaudise kuju veelkord. Kõrvalhooned on samasuguse arhitektuuriga väiksemad, ent iseloomulikult pikad majad. On mõned palkidest viimistluseta kõrvalhooned. On väärtuslikke säilinud üksikhooneid ja majapidamisi ning ka miljöõ seisukohalt olulist hoonestust. Aknatüüpe on erinevaid, ajalooliselt väärtuslikke horisontaal- ja vertikaaljaotusega ning 1960-ndatele aastatele tüüpilise kahe- ja kolmeosalise jaotusega.
Hoonestuse vanus ja seisund		1920, 1935-40 (kõrvalhooned); 1907 (laut 1969), 1932 (ait, laut ja küün 1907)
Piirded		Erinevad. Esineb ca 1,2-1,5m kõrgust puitlippaeda, samuti väärtusetut võrkaeda. Mõned majapidamised on piirdeta.
Haljastus		Kuna Laossina on metsa veeres ja paikneb suhteliselt väikesel alal, ei oma kõrghaljastus küla sees erilist tähtsust. On tarbeaiad viljapuudega.
Kinnistute kujunemine		Ajalooliselt kinnistud olemas ja tänaseks tagastatud samades piirides

6.5.2 MILJÖÖVÄÄRTUSLIKKUSE MOODUSTAVAD

- Küla osaliselt ümbritsev männitukk ning külaserval paiknev külakalmistu raamivad meeleolukalt küla
- Selgelt tulevad esile seto suletud taluõued, iseloomulikult ümbritsetud ruudukujuliselt mitmest hoonest
- Kaunis kolmest osast koosnev eri katuste all, kuid omavahel ühendatud Sepa talu kõrvalhoone viimase majapidamise koosseisus, millega lõpeb kompaktne külaosa (vt foto)
- Hoonete ühtlane arhitektuurne käsitus ja paigutus külatänav suhtes
- Täiuslik talukompleks küla südamest pisut eemal (endine külakauplus koos kõrvalhoonetega), kuhu viib suurejooneline põlispuude allee (vt foto)
- Väikesed eraldiseisvad saunad (ka elamust teisel pool teed) (vt foto)

6.5.3 PLANEERIMIS- JA HOONESTAMISPÕHIMÕTTED

Ala vaadeldavus

- Küla on vaadeldav külla suunduvat teelt. Küla lähiümbruse põllumaade säilimisel jäävad vaated külale avatuks.
- Küla struktuur tuleb olemasoleval kujul ja olemasoleva tihedusega säilitada.
- Miljööväärtusliku ala lähiümbrusse täiendavat kõrghaljastust mitte kavandada, üksikud suured õuedes kasvavad põlispuud ja puudegrupid säilitada.

Külatee ja külatänav

- Laossina külatänav säilitada olemasoleval kujul.
- Patsa tallu viiv põlispuude allee on suurejooneline ja väga väärtuslik, säilitada olemasoleval kujul.

Olemasoleva hoonestuse rekonstrueerimine ja juurdeehitamine

- Külamiljöõ säilimise seisukohast on oluline olemasoleva hoonestuse säilimine ajalooliselt väljakujunenud viisil*.
- Olemasolevat väärtuslikku hoonestust ilma tungiva vajaduseta mitte lammutada. Rekonstrueerimisel järgida algseid hoone kujundusprintsippe.
- Ebaõnnestunud arhitektuurse lahendusega* hoonete osas näha ette nende perspektiivne ümberehitamine keskkonda sobivalt.
- Juurdeehituste kavandamisel lähtuda keskkonda sobivate olemasolevate hoonete või analoogiliste naaberhoonete kujundusprintsipidest. Juurdeehituse maht ei tohi ületada hoone põhimahu.
- Säilitada või taastada hooneid kujundavad iseloomulikud detailid nagu akende ja uste kuju ja asend fassaadil, ruudujaotus ja piirdelauad, räasta käsitus jms.
- Keskkonda sobimatud olemasolevad juurdeehitised* näha ette perspektiivselt rekonstrueerida või lammutada.

Uushoonestuse paigutamine olemasolevasse keskkonda

- Uushoonestust saab Laossina küla miljööväärtuslikul alal vajadusel ette näha külatee järve suunale.
- Uute kruntide moodustamisel järgida väljakujunenud krundijaotust (krundi suurus ja konfiguratsioon).
- Uute kruntide suuruseks näha ette minimaalselt 3000m²
- Uushoonestuse paigutamisel järgida külas väljakujunenud hoonestusprintsipi nagu hoonestuse tihedus, hoonete arv ja paiknemine krundil, olemasoleva ehitusjoone järgimine.
- Hoonete arhitektuurne ja plaanilahendus peaks lähtuma ajaloolisest olemasolevast külaarhitektuurist*.
- Uushoonestuse kavandamisel on aluseks detailplaneering, soovitatav on planeerida kogu uusasum korraga.

Materjalikasutus (rekonstrueerimisel, juurdeehitamisel ja uusehitustel)

- Kasutada naturaalseid ehitusmaterjale, võimalusel kohalikke traditsioonilisi looduslikke ehitusmaterjale nagu põllukivi, puit, savi*.
- Vältida sünteetilisi materjale ja moodsaid konstruktiivseid lahendusi, mis ei sobi olemasolevasse miljöösse.
- Hoonete viimistlemisel kasutada puidu puhul naturaalseid, linaõlil põhinevaid värve või puidu immutusvahendeid, kivihoonete puhul lubikrohve ja –värve, katusekattematerjalina sindel või laast, ka bituumensindel või laineline katuseplaat, sobivad ka sileplekk ja savikivi.
- Avatäited puidust, akende puhul näha ette alale iseloomulik ruudujaotus.
- Avatäidete piirdelauad, räästadetailid jm detailid soovitavalt vastavalt alal olemasolevatele ajaloolistele detailidele.
- Värvitoonid valida selliselt, et hoone mõjuks olemasolevas keskkonnas harmooniliselt (mitte kasutada kontrastseid ja liiga intensiivseid toone).

Haljastus, piirdeaiad ja väravad

- Piirdeaiad on tavaliselt lihtsad puidust plank- või lippaiad samast materjalist väravatega puitpostidel. Lagunenud või puuduvad piirete osad korrastada ja vajadusel asendada.
- Kivivoodriga (krohvitud) hoonete piirdeaedade materjalina on lubatud kasutada ka raamitud võrkaeda ja –väravaid metallpostidega.
- Piirdeaedade ja väravate uuendamisel jälgida traditsioonilist materjali ja ehitusviisi, mitte kasutada tänava ääres imiteerivaid sünteetilisi materjale (PVC).
- Väärikas ja elujõuline kõrghaljastus säilitada, samuti on haljastuse traditsiooniline ja kindel osa küla viljapuuaiad.
- Säilitada ja hooldada Patsa kinnistule viivat põlispuude alleed ja kinnistu haljastust.
- Täiendavat haljastust Laossina küla miljööväärtuslikul alal ei vaja.

KASUTATUD MÕISTETE SELGITUSED

*ajalooliselt väljakujunenud viisil - silmas on peetud kinnistutel paikneva hoonestuse asetust kas kinnise või poolsuletud seto õue printsiibil või lihtsalt mitmest hoonest koosnevat majapidamist, kusjuures hoonete ehitusaeg võib olla ja tavaliselt ongi erinev

* ebaõnnestunud arhitektuurne lahendus – üldisest arhitektuursest pildist erineva ja disharmoonilise kõrguse, katusekalde, juurdeehituse, katuse väljaehituse või detailidega hoone arhitektuurne lahendus

* keskkonda sobimatu olemasolev juurdeehitis – sobimatud proportsioonid, vale materjali- ja värvikasutus või vale paigutus tänava ja olemasoleva hoonestuse suhtes

* ajalooline olemasolev külaarhitektuur – silmas on peetud külas olemasolevate hoonete arhitektuuri nagu hoone maht, korruselisus, katusekalde, materjalivalik (välisseinad, katused, avatäited) jms.

* kohalikud traditsioonilised ehitusmaterjalid – seto külates on seinamaterjalina kasutusel olnud täispalk, mis elumajade (osaliselt ka abihoonete puhul) on kaetud horisontaal- või vertikaallaudisega, samuti kohalik savi ning põllukivi; katusekattematerjalina on kasutatud põhiliselt sindlit (variandina ka laastukatust); uksed ja aknad on valmistatud puidust ja puitraamidega.

Sobiv piirdeaed ja sobiva mahuga kõrvalhoone Laossina külas

Ilus näide palkidest eluhoone nurga viimistlemisest laudisega

Väike saunamaja võib paikneda ka üle külatäna (Sepa kinnistu)

Uus külakiik Laossina külaplatsil

Põlispuude allee viib Patsa tallu (endine külapood)

Näide originaalsest palkmaja nurgalaotisest (Patsa talu elumaja)

Sepa talu väärikas otsafassaad jääb külatänavale ääres

Sepa talu aken

6.6 RÕSNA KÜLA MILJÖÖVÄÄRTUSLIK ALA

Samuti tänavküla, kusjuures tänav lõpeb taas Pihkva järve rannal. Siin on asustus pisut hajusam ning kinnistud suuremad. Kinnistud on nimelised, näiteks Kõivu, Tamme, Mäe, Oja jne. Majapidamised Setomaale omases vormis ehk mitu eraldi hoonet ümber õue nõnda et moodustuvad suletud (kinnised) õuealad. Rõsna küla piirab põhjakaarest roostik, läänest mets, peamiselt männimets ning idast ja lõunast Pihkva järv. Rõsna külas on miljööväertuslik küla keskosa, välja jäävad hajusamad ning mitte nii iseloomulikud äärealad.

Rõsna küla kaitsealune asulakoht, taamal muinsuskaitsealune ajaloomälestis tsässon.

väljavõte verstakaardist*

väljavõte 1935-39 aastate kaardist*

*allikas Maaamet

6.6.1 OLEMASOLEVA OLUKORRA ISELOOMUSTUS

6	RÕSNA KÜLA	Asula koht 11.-13.sajandist (Suurõ-Rõsna, Väiko-Rõsna)
---	-------------------	--

HINNATAVAD ELEMENDID	ISELOOMUSTUS
Vaade alale/maastik	Räpina- Värska maanteelt tulles avaneb vaade külale vahetult enne küla metsatukast välja jõudes. Külale on avatud vaated külgedelt, kus on põllud ning ning lage märgala ja Pihkva järvelt. Küla asub väikesel kõrgendikul, on reljeefne ning seetõttu vertikaalselt liigendatud
Küla tüüp	Hajus tänavküla
Hoonestatud kinnistute arv alal	8-10
Hoonete paiknemise iseloom alal	Hoonestus paikneb hajusalt majapidamistena külatänaava ääres. Kinnistud on laiemad ja pinnalt suuremad. Ajalooliselt (esimese vabariigi ajal) on majapidamised paiknenud tihedamalt. Talude asetuses otsest seost tänavaga ei ole, pigem moodustub elamu ja kõrvalhoonetega piiritletud taluõu külatänaava suhtes väikese nurga all. Igal kinnistul on mitu hoonet, ning moodustuvad suletud õued. Kinnistul reeglina vähemalt kolm hoonet.
Teed/tänavad	Tänav lookleb maaliliselt läbi küla, üks harutänav viib kolme talu juurde. Külatänav on piisavalt lai, kruusakattega tee.
Hoonete iseloom	Elumajad on laudvoodriga, kas horisontaalse või vertikaalse laudisega, ühekorruselised. Kõrge viilkatus, katusekalle on 40-50°. Värvivalik peamiselt kollasest tumepunaseni. Kõrvalhooned on madalamad, plaanilahenduselt pikad (tõenäoliselt mitme funktsiooniga). On mõned palkidest viimistluseta kõrvalhooned (saunad). On väärtuslikke säilinud üksikhooneid ja majapidamisi ning ka miljöõ seisukohalt olulist hoonestust. Aknatüüpe on erinevaid, ajalooliselt väärtuslikke horisontaal- ja vertikaaljaotusega ning 1960-ndatele aastatele tüüpilist kahe- ja kolmeosalise jaotusega.
Hoonestuse vanus ja seisund	1918 elamu, saun 1958, ülejäänud hooned 1982; kaksikelamud sovhoosiaegsed; 1880 elamu, saun 1870, ait 1940, 1964 laudad, kuurid, 1930 elamu, majandushoone 1934, saun 1940. (kalda pealne koos tsässonaga 1900 elumaja, küün-laut-kuur 1902, ait 1903, saun 1910)
Piirded	Reeglina piirded puuduvad. Vaid külateelt õuele sissesõitu piirab ca 1-1,2m kõrgune puitlippaed. Pole ka haljaspiirdeid.
Haljastus	Kuna küla on suhteliselt hajus, on iga majapidamise

	ümber kõrghaljastust vabas vormis.
Kinnistute kujunemine	Süsteem oli kahetine – osa kinnistuid olid olemasoleval kujul, osa õuemaadena ja lahustükkidena metsa-, karja – ning heina- ja põllumaad. Praegu tagastatud ja erastatud.

6.6.2 MILJÖÖVÄÄRTUSLIKKUSE MOODUSTAVAD

- Hajusate, enamasti tüüpiliste seto majapidamistega maastik, mida liigendavad looklevad külateed, mis lõpevad Pihkva järve rannal
- Põlispuudest ümbritsetud ajalooline tsässon järve rannal, mis haakub harmooniliselt külaga
- Täiuslikud elamukompleksid koos abihoonetega (mis küll eri aegadel ehitatud, ent stiililt ja detailikäsituselt täiendavad olemasolevat hoonestust)
- Väikesed eraldiseisvad saunad
- Põllud ja peenramaad, mis hoonestusega vaheldudes täiendavad külamaastikku

6.6.3 PLANEERIMIS- JA HOONESTAMISPÕHIMÕTTED

Ala vaadeldavus

- Küla on vaadeldav külateelt ja järvekaldalt. Küla ümbritsevate põllu- ja heinamaade säilimisel jäävad vaated külale avatuks.
- Ainukesena vaadeldud tiheasustusega küladest on Rõsna küla hoonestust võimalik tihendada, tuues pikkamisi tagasi esimese vabariigi aegse hoonestustiheduse.
- Miljööväärtusliku ala lähiümbrusse täiendavat kõrghaljastust mitte kavandada, üksikud suured külatänava ääres ja õuedes kasvavad põlispuud ja puudegrupid säilitada.

Külatee ja külatänav

- Külatänav ja harutee säilitada olemasoleval kujul.

Olemasoleva hoonestuse korrastamine ja juurdeehitamine

- Külamiljöo taastamise seisukohast on oluline olemasoleva hoonestuse säilitamine ja tihendamine ajalooliselt väljakujunenud viisil*.
- Ebaõnnestunud arhitektuurse lahendusega* hoonete osas näha ette nende perspektiivne ümberehitamine keskkonda sobivalt.
- Juurdeehituste kavandamisel lähtuda keskkonda sobivate olemasolevate hoonete kujundusvõttest, järgides olemasoleva vana hoonestuse vormi ja fassaadikäsitlust.
- Valdavaks elamutüübiks on eraldiseisev seto 1-1,5-korruseline elumaja katusekaldega ca 45°, palkseinte ja sindel- või laineplaadist katusega.

- Säilitada või taastada hooneid kujundavad iseloomulikud detailid nagu akende ja uste kuju ja asend fassaadil, ruudujaotus ja piirdelauad, räästa käsitus jms.
- Täiesti sobimatud juurde- ja ümberehitused tuleb perspektiivselt rekonstrueerida või lammutada.
- Kõigi juurdeehitus- ja rekonstrueerimistööde aluseks on vallavalitsuse luba.

Uushoonestuse paigutamine olemasolevasse keskkonda

- Uushoonestust Rõsna küla miljööväärtuslikul alal näha ette olemasolevate majapidamiste (talude) vahele kohtadesse, kus on talud varem paiknenud.
- Uute kruntide moodustamisel järgida külas väljakujunenud kruntimise põhimõtteid nagu krundi suurus ja konfiguratsioon.
- Uute kruntide suuruseks näha ette minimaalselt 3000m²
- Uushoonestuse paigutamisel järgida külas väljakujunenud hoonestusprintsipe nagu hoonestuse tihedus, hoonete arv ja paiknemine krundil, majapidamiste orientatsioon külatänavale suhtes.
- Hoonete arhitektuurne ja plaanilahendus peaks lähtuma ajaloolisest olemasolevast külaarhitektuurist. Järgida küla iseloomulikke elamute ja kõrvalhoonete katusekaldeid ja katuse kuju, hoonete kõrgusi, akende ja uste paigutust fassaadidel.
- Uushoonestuse kavandamisel on aluseks detailplaneering. Saavutamaks maksimaalselt ühtlast tulemust on vajalik koostada detailplaneering korraka kogu küla ulatuses.

Materjalikasutus (rekonstrueerimisel, juurdeehitamisel ja uusehitustel)

- Nii olemasoleva kui ka uusehituse puhul kasutada naturaalseid ehitusmaterjale, võimalusel kohalikke traditsioonilisi looduslikke ehitusmaterjale* nagu maakivi, puit, savikivi.
- Vältida sünteetilisi materjale ja moodsaid konstruktiivseid lahendusi, mis ei sobi olemasolevasse miljöösse.
- Hoonete viimistlemisel kasutada puidu puhul naturaalseid, linaõlil põhinevaid värve või puidu immutusvahendeid, kivihoonete puhul lubikrohve ja –värve, katusekattematerjalina sindel või laast, sobivad ka sileplekk ja savikivi.
- Avatäited puidust, akende puhul näha ette alale iseloomulik ruudujaotus.
- Avatäidete piirdelauad, räästadetailid ja muud detailid soovitatavalt vastavad alal olemasolevatele ajalooliselt väljakujunenud detailidele.
- Värvitoonid valida selliselt, et hoone mõjuks olemasolevas keskkonnas harmooniliselt (mitte kasutada kontrastseid ja liiga intensiivseid toone).

Haljastus, piirdeaiad ja väravad

- Piirdeaiad on külas levinud vaid osaliselt – külatee ääres. Kaugemal paiknevatel majapidamistel piirdeaiad kas puuduvad või on olemas osaliselt.
- Piirdeaiad on tavaliselt lihtsad puidust plank- või lippaiad või ka horisontaalsed lattaiaid samast materjalist väravatega puitpostidel. Lagunenud või puuduvad piirete osad korrastada ja vajadusel asendada.

- Piirdeaedade ja väravate uuendamisel jälgida traditsioonilist materjali ja ehitusviisi, mitte kasutada imiteerivaid sünteetilisi materjale (PVC).
- Külla sobivad väljakujunenud kõrgusega 1,2 – 1,5m kõrgused puitlipp- ja plankaiad, ka horisontaalne lattaed.
- Väärikas ja elujõuline kõrghaljastus, mis enamasti talupiiride ääres ja taluõuedes, säilitada. Haljastuse traditsiooniline ja kindel osa on ka küla viljapuuaiad.
- Säilitada ja täiendada kõrghaljastust külas traditsioonilisel viisil – taluõuedes ja taluteede ning –piiride ääres. Kasutada alal levinud puudeliike.

KASUTATUD MÕISTETE SELGITUSED

*ajalooliselt väljakujunenud viisil - silmas on peetud eelmise sajandi esimesel poolel olnud külastruktuuri ja tihedust ning kinnistutel paikneva hoonestuse asetust kas kinnise või poolsuletud seto õue printsiibil või lihtsalt mitmest hoonest koosnevat majapidamist, kusjuures hoonete ehitusaeg võib olla ja tavaliselt ongi erinev

* ebaõnnestunud arhitektuurne lahendus – üldisest arhitektuursest pildist erineva ja disharmoonilise kõrguse, katusekalde, juurdeehituse, katuse väljaehituse või detailidega hoone arhitektuurne lahendus

* kohalikud traditsioonilised ehitusmaterjalid – seto külades on seinamaterjalina kasutusel olnud täispalk, mis elumajade (osaliselt ka abihoonete puhul) on kaetud horisontaal- või vertikaallaudisega, samuti kohalik savi ning põllukivi; katusekattematerjalina on kasutatud põhiliselt sindlit (variandina ka laastukatust); uksed ja aknad on valmistatud puidust ja puitraamidega.

Kaasaegne, kuid traditsioone austavalt viimistletud maja

Tüüpiline talukompleks Rõsna külas

Väike eraldiseisev sauna kaasaegses majapidamises

Külas leidub ka kelpkatusega maju, mis on siiski erandlik (Oja kinnistu)

Soovere talu on heas korras. Talu elumaja

Hästi korras hoitud algupärase aknatüübiga elumaja paikneb tagasiastega külatänavast (Tamme kinnistu)

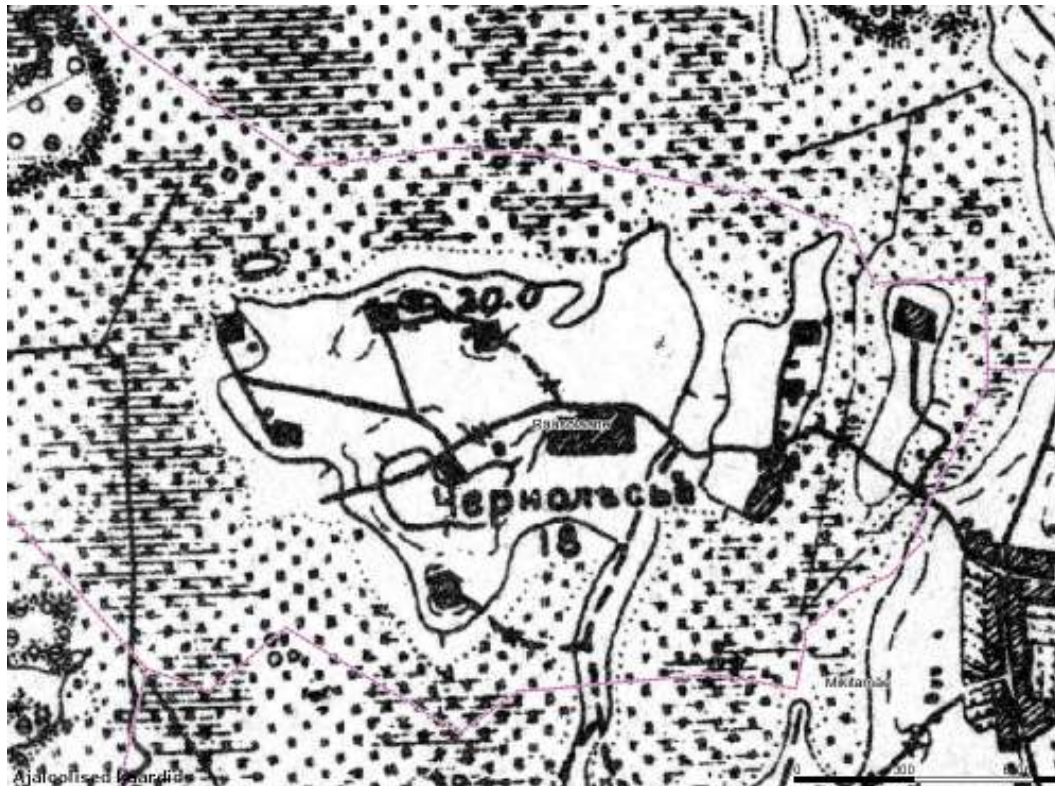
7. MILJÖÖVÄÄRTUSLIK HAJAASUSTUSEGA ALA

7.1 RÄÄSOLAANE KÜLA ALA

Hajaasustusega küla, kus on säilinud ajalooline hajaküla struktuur, kus üksiktalude kompleksid vahelduvad ulatuslike põldudega, moodustades tervikliku ansambli. Kõigi 14-16 talukompleksi juurde viib põldudevaheline külatee, moodustades omakorda maalilise teemaastiku. Talud (talusüdamed) moodustavad seto külale iseloomuliku kompleksi, koosnedes reeglina mitmest hoonest (elumaja, rehi, laut, ait, küün jm) ning moodustades suletud või poolavatud taluõue. Seto talule iseloomulikult on mitu abihoonet ehitatud ühise katuse alla, moodustades kolmest või enamast eri funktsiooniga hooneosast tervikliku pika taluehitise. Aegade jooksul on talude väljanägemises muutusi toimunud: kus on lagunenud või sootuks kadunud piirdeaiad, mõni talu on alaliste elaniketa ja ootab korrastamist, on ka põlengu ohvriks langenud majapidamisi. Talusüdamed ja neid ümbritsevad põllumaad on omakorda ääristatud kas metsa- või rabamaastikuga, mis suleb ja piiritleb Rääsolaane küla.

Rääsolaane hajaküla Mäe talu saun varakevadise suurvee ajal. Saun paikneb otsafassaadiga külatee ääres. Elumaja ja teised hooned asuvad kaugemal.

väljavõte verstakaardist*

väljavõte 1935-39 aastate kaardist*

*allikas Maaamet

7.1.1 OLEMASOLEVA OLUKORRA ISELOOMUSTUS

7	RÄÄSOLAANE KÜLA väärtusliku külamiljööga ala	Asustus 13.-16.sajandist (Rääsolaanõ)
---	--	---------------------------------------

HINNATAVAD ELEMENDID	ISELOOMUSTUS
Vaade alale/maastik	Hajaküla hoonestus on põldude vahel (hoonestus vaheldub põllumaadega). Kogu vaadeldav ala on ümbritsetud metsaga, ent küla, kuna see paikneb piisavalt suurel alal (ca 100ha), on väga hästi vaadeldav, kui sõita piki külateed.
Küla tüüp	hajaküla
Hoonestatud kinnistute arv alal	16
Hoonete paiknemise iseloom alal	Hoonestus paikneb hajutatult talude kaupa üksteisest 100-300m kaugusel. Igal talul on süda ehk õueala, mida ümbritseb igast küljest talu elumaja ja kõrvalhooned (suletud õu). Suletud õue moodustavad vähemalt kolm hoonet.
Teed/tänavad	Hajaküla läbib tasane suhteliselt sirge külatee, millelt hargnevad maalilised taluteed, mis viivad taluõuedesse. Kõik taluteed pinnasekattega.
Hoonete iseloom	Elumajad on laudvoodriga, mõned hilisemal ajal ehitatud kivivoodriga, ühekorruselised. Katusekalle on 40-50°. Kõrvalhooned on samasuguse arhitektuuriga väiksemad, ent iseloomulikult pikad hooned, kus ühe katuse all paikneb mitu erineva funktsiooniga hooneosa. Väärtuse hajakülas moodustab eri talude hoonete kompleksus.
Hoonestuse vanus ja seisund	1930 kõik hooned Kirsi kinnistul, 1920 kõik hooned Peralaane kinnistul, Esimäe kinnistul 1910 elumaja õlgkatusega, savilaut 1933; 1900 kõik hooned Mäe kinnistul. Hilisemad 60-ndatel aastatel. 1890 Kadastiku kinnistu hoonestus – elumaja, laut (nurgaga).
Piirded	Mõned majapidamised on piireteta (Mäe), mõnel juhul (Piiri, Lille)) on lippaed külatänavaga ja õue vahel. Ilus plankaed (kahjuks väga halvas seisus) on Kadastiku taluõuel.
Haljastus	Taluõuede ümber ja õuedel esineb kõrghaljastust – üks või enam põlispuud nagu kased, pärnad, sekka ka kuuski.
Kinnistute kujunemine	Kinnistud olid ajalooliselt samasuurused – majapidamine koos maaga. Nüüd enamasti tagastatud. Üksikud erastatud

7.1.2 MILJÖÖVÄÄRTUSLIKKUSE MOODUSTAVAD

- Väga hajusalt (vahemaa 100 - 300m) paiknevad talukompleksid vahelduvalt põldude, karja- ja heinamaadega
- Säilinud talukompleksid (osa talusid tänaseks maha jäetud ja lagunened) oma iseloomuliku seto talu planeeringu ja arhitektuuriga
- Põlispuid, mis iga talu juurde lahutamatu kuuluvad
- Külatee, mis sirgelt ja loogeldes põldude vahelt taludeni viib
- Ajalooliselt (eelmise sajandi alguses) rajatud väärikad seto palkhooned

7.1.3 PLANEERIMIS- JA HOONESTAMISPÕHIMÕTTED

Ala vaadeldavus

- Hajaasustusega küla on vaadeldav küla läbivalt külateelt, kuna talud on eraldatud üksteisest ja külatega põldudega (heina- ja karjamaadega).
- Küla struktuur, kus põllud (karja- ja heinamaad) vahelduvad talumajapidamisega, tuleb säilitada.
- Küla ümbritsev mets, mis piiritleb hajaküla ja loob teatava turvalisuse tunde, tuleb säilitada olemasoleval kujul.
- Talude vahel paiknevatele põldudele kõrghaljastust mitte kavandada, üksikud suured taluõuedes kasvavad põlispuid säilitada.

Külatee ja külatänav

- Vanadele taluasemetele uushoonestuse rajamisel taastada ja korrastada vanad taluteed.
- Hoonestamata alale tee rajamisel arvestada külas väljakujunenud teede ja tänavate iseloomu (tee laius, paiknemine maastikul, samuti teekate).

Olemasoleva hoonestuse rekonstrueerimine ja juurdeehitamine

- Külamiljöö säilimise seisukohast on oluline talukomplekside säilimine maksimaalselt ajalooliselt väljakujunenud viisil* (oluline on hoonete arv ja paiknemine krundil).
- Juurdeehituste kavandamisel lähtuda olemasoleva hoonestuse mahtudest ja arhitektuursest keelest, juurdeehitused peavad harmooniliselt sulanduma olemasolevasse keskkonda.
- Mõõdapääsmatu lammutamisvajaduse puhul näha uus hoone ette samasse asukohta võimalikult samas mahus.
- Säilitada või taastada hooneid kujundavad iseloomulikud detailid nagu akende ja uste kuju ja asend fassaadil, ruudujaotus ja piirdelauad, räasta käsitus jms.

Uushoonestuse paigutamine olemasolevasse keskkonda

- Uushoonestust võib kavandada olemasolevatele vanadele (peremeheta jäänud) lagununud taluasemetele.
- Erandkorras võib uushoonestust kavandada seni hoonestamata alale. Sel juhul tuleb säilitada olemasolev talukomplekside paiknemise rütm ja vahekaugused olemasolevast hoonestusest.
- Minimaalse hoonestatava maaüksuse suurus on vähemalt 1 ha.
- Naaberkinnistutel asetsevate põhihoonete minimaalne vahekaugus on 100m.
- Uushoonestuse paigutamisel hajakülla järgida külas väljakujunenud hoonestusprintsipi nagu hoonete arv ja paiknemine krundil, seto kinnise õue traditsioon.
- Hoonete arhitektuurne ja plaanilahendus peaks lähtuma ajaloolisest olemasolevast külaarhitektuurist.
- Üksikhooneid mitte ette näha, ühe uushoonestatava kompleksi koosseisus näha ette minimaalselt kaks ehitist.

Materjalikasutus (rekonstrueerimisel, juurdeehitamisel ja uusehitustel)

- Nii olemasoleva kui ka uusehituse puhul kasutada naturaalseid ehitusmaterjale, võimalusel kohalikke traditsioonilisi looduslikke ehitusmaterjale* nagu maakivi, puit, savikivi.
- Vältida sünteetilisi materjale ja moodsaid konstruktiivseid lahendusi, mis ei sobi olemasolevasse miljöösse.
- Hoonete viimistlemisel kasutada puidu puhul naturaalseid, linaõlil põhinevaid värve või puidu immutusvahendeid, kivihoonete puhul lubikrohve ja –värve, katusekattematerjalina sindel või laast, sobivad ka sileplekk ja savikivi.
- Avatäited puidust, akende puhul näha ette alale iseloomulik ruudujaotus.
- Avatäidete piirdelauad, rästadetailid ja muud detailid soovitavalt vastavad alal olemasolevatele ajalooliselt väljakujunenud detailidele.
- Värvitoonid valida selliselt, et hoone mõjuks olemasolevas keskkonnas harmooniliselt (mitte kasutada kontrastseid ja liiga intensiivseid toone).

Haljastus, piirdeaiad ja väravad

- Hajakülas on piiratud ainult taluõued, sedagi sageli vaid külatänavapoolsest küljest.
- Piirdeaiad on tavaliselt lihtsad puidust plank- või lippaiad samast materjalist väravatega puitpostidel. Lagunenud või puuduvad piirete osad korrastada ja vajadusel asendada.
- Piirdeaedade ja väravate uuendamisel jälgida traditsioonilist materjali ja ehitusviisi, mitte kasutada imiteerivaid sünteetilisi materjale.
- Hajakülla sobivad väljakujunenud kõrgusega (ca 1,2-1,5m) puitlipp- või plankpiirdeaiad, ka horisontaalne lattaed.
- Säilitada väljakujunenud haljastustraditsioon, kus taluõuedes või nende lähiümbruses kasvavad üksikud suured põlispuud.

- Uushoonestuse kavandamisel hajakülla, kus hoonestus piirdub näiteks kahe hoonega ega moodusta kinnist õue, näha õueala fikseerimiseks ette kõrgem hekk.
- Kõrghaljastuse uuendamisel või täiendava kõrghaljastuse kavandamisel kasutada alal juba kasvavaid puuliike.
- Põlde, heina- ja karjamaid hooldada ja säilitada samas funktsioonis.

KASUTATUD MÕISTETE SELGITUSED

* ajalooliselt väljakujunenud viisil – talukompleksid pärinevad eelmise sajandi algusest ning vanimad üleeelmise sajandi lõpuaastatest. Tegemist on seto suletud või poolsuletud taluõuedega, kus elamu paikneb eraldi ning ümber õue abihooned kas üksikult või kokkuehitatult.

* kohalikud traditsioonilised ehitusmaterjalid – seto külates on seinamaterjalina kasutusel olnud täispalk, mis elumajade (osaliselt ka abihoonete puhul) on kaetud horisontaal- või vertikaallaudisega, samuti kohalik savi ning põllukivi; katusekattematerjalina on kasutatud põhiliselt sindlit (variandina ka laastukatust); ukseid ja aknad on valmistatud puidust ja puitraamidega

Külatee, taamal Kadastiku talu

Rääsolaane külatee ja külamaastik

Peralaane talu elumaja ja uus aed – hea näide

Kirsi talu suletud taluõu

Säilinud saviarhitektuuri näide (Katsumäe talu kõrvalhoone)

Heas korras Piiri talu elumaja juures on säilinud seto arhitektuurile omased detailid

8. MILJÖÖVÄÄRTUSLIKUD OBJEKTID

8.1 NIITSIKU VESIVESKI

Väärrib tähelepanu kui ainus vesiveski Mikitamäe vallas. Veskihoone on sama vana kui Räpina kirik! Käesoleval ajal suhteliselt halvas seisukorras hoone on küll kasutuses (tõenäoliselt korteritena), ent vajab asjatundlikku renoveerimist. Veskitamm on lagunened, ent mitte sel määral, et taastamine ja töökorda seadmine liiga töömahukas oleks. Mõlema objekti taastamisega tuleks alustada võimalikult kohe, et vältida pöördumatuid kahjusid. Vesiveski tamm ja veskihoone paiknevad Niitsiku-Võmmorski riigimaantee ääres ning on huvilisele hõlpsalt ligipääsetavad.

Lisaks ajaloolisele ja kultuuriväärtusele on objektil identiteediväärtus.

Niitsiku-Võmmorski maantee äärde paigaldada suunav viit.

Niitsiku vesiveski hoone Niitsiku-Võmmorski maantee poolt vaadatuna

väljavõte verstakaardist*

väljavõte 1935-39 aastate kaardist*

*allikas Maaamet

8.1.1 OLEMASOLEVA OLUKORRA ISELOOMUSTUS

8	NIITSIKU VESIVESKI NIITSIKU KÜLA miljöövärtuslik objekt	Veskihoone aastast 1783, veskitamm ehitatud 1920-ndatel aastatel
---	--	--

HINNATAVAD ELEMENDID	ISELOOMUSTUS
Vaade alale/maastik	Vaade küla läbivalt maanteelt Niitsiku vesiveskile on osaliselt võsastunud. Teisest küljest ehk külateelt on vaade avatud. Vesiveski lähinaabrusse on ehitatud nõukogude ajal puutöökoda (õnneks üle tee nõnda, et vesiveskit saab piiritleda külatee ja maantee vahel sõltumatuna).
Küla tüüp	-
Hoonestatud kinnistute arv alal	1 eraomandis (Leo Kannel, Marilaine Kannel, Heljo Solna)
Hoonete paiknemise iseloom alal	Alal üks hoone - risti veskitammiga asetsev veskihoone
Teed/tänavad	Veskihoone ja veski alal vaid hooletussejätud jalgrajad
Hoonete iseloom	Veskihoone on ühekorruseline, kõrge viilkatuse ja krohvitud välisfassaadiga. Välisvaatlusel tundub olevat multifunktsionaalne – eluruumide ja veskiruumidega.
Hoonestuse ja rajatiste vanus ja seisund	Veskihoone väga lagunenenud, vajab kiires korras renoveerimist. Veskitamm lagunenenud, selle kordategemiseks võiks talgud korraldada – puhastada jõepõhi, asendada mädanenud ja purunenud palgid!
Piirded	Ala on piiramata. Vesiveski oli rahvale avatud koht, ei vajagi piiret.
Haljastus	Täiesti hooletusse jäetud ümbrus. Veski ümbert võssa kasvanud, hoone ümber haljastus lihtsalt olematu. Vajab sanitaarraiet ning asjatundliku haljastusspetsialisti abi.

8.1.2 MILJÖÖVÄÄRTUSLIKKUSE MOODUSTAVAD

- Ajalooline (Räpina kirikuga samaealine) valla ainus vesiveski
- Väga maaliline jõesäng, millele veskitamm rajatud
- Kätkeb endas võimsat perspektiivi - heades kätes võiks taastada vesiveski (omaniku andmetel veski sisustus säilinud)
- On väärtus kohalikele elanikele

8.1.3 PLANEERIMIS- JA HOONESTAMISPÕHIMÕTTED

Ala vaadeldavus

- Vesiveski tammi ja maantee vahelisel alal on vajalik läbi viia hooldusraie, mille käigus jätta kasvama üksikud väärtuslikud elujõulised puud ja põõsad.
- Vesiveski hoone on vaadeldav külavaheteelt, mis eraldab veskit nõukogudeaegsest töökojast. Vaade tuleb säilitada ja heakorrastada.
- Suunava viida paigaldamisega küla läbiva maantee äärde saab möödujate tähelepanu objektile juhtida.

Külatee ja külatänav

- Veskihoonele ja tammile täiendavaid juurdepääse rajada pole vajalik.
- Veski maa-ala tuleb heakorrastada ning kavandada jalgtee hoone juurest tammini.
- Paigaldada küla läbiva maantee äärde suunav viit.

Olemasoleva hoone ja rajatise rekonstrueerimine

- Veskihoone tuleb oskuslikult renoveerida, taastades hoone tema algsel kujul.
- Säilitada või taastada veskihoonet kujundavad iseloomulikud detailid nagu akende ja uste kuju ja asend fassaadil, ruudujaotus ja piirdelauad, räästa käsitus jms.
- Veskitammil tuleb asendada kõik hävinud või lagunened konstruktsioonielemendid vastavalt originaalkonstruktsioonile.
- Jõe põhi on vaja puhastada sinna kukkunud puudest ja prahist ning taastada normaalne veevool.
- Kõigi rekonstrueerimistöode aluseks on vallavalitsuse luba.

Uushoonestuse paigutamine olemasolevasse keskkonda

- Vesiveski olemasoleva hoone ja tammi lähiümbrusesse pole vajalik ega otstarbekas uue hoonestuse ettenägemine.

Materjalikasutus

- Kasutada naturaalseid ehitusmaterjale, võimalusel kohalikke traditsioonilisi* looduslikke ehitusmaterjale nagu maakivi, puit, savikivi.
- Vältida sünteetilisi materjale ja moodsaid konstruktiivseid lahendusi, mis ei sobi olemasolevasse miljösse.
- Hoone viimistlemisel kasutada puidu puhul naturaalseid, linaõlil põhinevaid värve või puidu immutusvahendeid, kivi puhul lubikrohve ja –värve, katusekattematerjalina sindel või laast, ka bituumensindel ja laineline katuseplaat ning sileplekk ja savikivi.
- Avatäited puidust, akende puhul näha ette algne ruudujaotus,
- Hoone renoveerimisel võtta aluseks hoone algne plaanilahendus ja väliskuju koos detailidega, samuti värvilahendus.

Haljastus, piirdeaiad ja väravad

- Krundil teostada sanitaarraie, jättes alles väärtusliku kõrghaljastuse.
- Veskihoone ümbruse heakorrastamisel ja haljastamisel soovitatav kaasata vastav spetsialist.
- Vesiveski ja tamm ei vaja piirdeaeda ega väravaid, kuna oli (ja on loodetavasti ka tulevikus) avalikkusele avatud koht.

KASUTATUD MÕISTETE SELGITUSED

* kohalikud traditsioonilised ehitusmaterjalid – seto külades on seinamaterjalina kasutusel olnud täispalk, mis elumajade (osaliselt ka abihoonete puhul) on kaetud horisontaal- või vertikaallaudisega, samuti kohalik savi ning põllukivi; katusekattematerjalina on kasutatud põhiliselt sindlit (variandina ka laastukatust); uksed ja aknad on valmistatud puidust ja puitraamidega

Jõesäng vajab puhastamist,

Tamm vajab rekonstrueerimist

Veskihoone aknatüübi näidis

Sama, kogu piirkonnale iseloomulik aknatüüp

8.2 VARIKMÄE TALUKOMPLEKS SELISE KÜLAS

Objekt lisandus miljööväärtuslike hulka ühisel arutelul valla külavanematega. Heas korras ja pieteeditundega renoveeritud tüüpiline Setomaa talukompleks mitmete hoonete ja suletud (kinnise) õuega. Väike saunamaja paikneb kompleksist väljaspool otse sissesõidutee ääres ning on samuti heas korras. Elamul on säilinud originaalaknad ning fassaadidetailid. Talu asub suurematest teedest ja ka Selise küla keskmest eemal suhteliselt üksildasena künkaharjal.

Varikmäe talu elumaja on heade proportsioonidega väga hästi säilinud detailidega hoone 1958.aastast

*allikas Maaamet

8.2.1 OLEMASOLEVA OLUKORRA ISELOOMUSTUS

9	VARIKMÄE TALU SELISE KÜLA miljööväärtuslik objekt	Elumaja 1958, ait 1919, laut ja katusealune 1919, küün 1962, rehehoone 1820, saun 1961
---	---	--

HINNATAVAD ELEMENDID	ISELOOMUSTUS
Vaade alale/maastik	Varikmäe talu nagu paljud valla külad ja üksiktalud on rajatud looduslikule künkale ning seetõttu kaugelt silmaga haaratav. Talu lähiümbrus on lageala ehk talu põllud, mida tasub olemasoleval kujul säilitada. Külateelt taluni viib talutee, mille äärde osaliselt (kuni eraldiseisva saunani) rajatud madal hekk. Külatee ääres üksikud kõrgemad puud, mis vaadet ei sega. Talukompleksi taga moodustab mets talule kaitsva tausta.
Küla tüüp	-
Hoonestatud kinnistute arv alal	1 eraomandis (Juta Vallikivi, Laur Vallikivi)
Hoonete paiknemise iseloom alal	Setomaale tüüpiline suletud taluõuega talukompleks koos hoonete vahele hoovi sulgemiseks ehitatud piirde ja

	väravatega. Elamu paikneb vastakuti ait-küüniga. Külgedelt varjavad õue ühelt poolt ait ja teiselt poolt rehealune. Eraldi kompleksist talutee ääres on väike saunamaja (sauna taga väike tiik)
Teed/tänavad	Külateelt viib väikese lookega taluni pinnasekattega talutee.
Hoonete iseloom	Talu eluhoone pärineb eelmisest sajandist (1958.a.). Väga ilus ühekorrueline katusekorrusega palkelamu rohkete arhitektuursete detailidega – hoone nurgalauad, räasta detailid, akende kuju ja jaotus – kõik tunduvad originaalsetena. Kõrvalhooned täispalkhooned ristnurkadega. Saun, kui see ongi hilisemalt lisatud, peab olema originaalsena kusagilt kohale toodud, niivõrd vana ja hästisäilinud tundub olevat.
Hoonestuse vanus ja seisund	Rehehoone aastast 1820, elamu 1958, teiste hoonete ehitamisaeg jääb nende vahele. Hoonete seisund hea või väga hea, rehehoone seisund rahuldav.
Piirded	Madal hekk talutee ääres, madalad puitlippaiad ümarpostidega. Osaliselt võrkaed.
Haljastus	Taluõue uhkuseks on kaks põlispuud: suur pärn värava kõrval ning elupuu elamu nurga juures.

8.2.2 MILJÖÖVÄÄRTUSLIKKUSE MOODUSTAVAD

- Väga heas korras stiilipuhas elamu (vt foto)
- Tüüpiline seto suletud taluõu
- Põlispuu (pärn) talu õuel
- Ajaloolised (vanim aastast 1820) palkidest talu kõrvalhooned
- Eraldiseisev väike palksaun
- Vaade väikesel põndakul asetsevale kompleksile (vt foto)

8.2.3 PLANEERIMIS- JA HOONESTAMISPÕHIMÕTTED

Ala vaadeldavus

- Kui säilib olemasolev olukord, kus talu lähiümbruses on lageala (heinamaa), säilib ka vaade objektile.
- Üksik suur taluõues kasvav põlispuu säilitada (vajadusel asendada samaliigilise puu või puudega).

Külatee ja külatänav

- Talust möödaviiv külatee säilib olemasoleval kujul.
- Külateelt tallu viiv tee säilib.

Olemasoleva hoonestuse rekonstrueerimine ja juurdeehitamine

- Oluline on talukompleksi säilimine maksimaalselt ajalooliselt väljakujunenud* olemasoleval viisil (säilitada hoonete arv ja paiknemine krundil).
- Olemasolevat väärtuslikku hoonestust ilma tungiva vajaduseta mitte lammutada. Rekonstrueerimisel järgida hoonete algseid kujundusprintsippe.
- Möödapääsmatu lammutamisvajaduse puhul näha uus hoone ette samasse asukohta võimalikult samas mahus ja sama arhitektuurse käsitlusega.
- Juurdeehituste kavandamisel lähtuda olemasoleva hoone või analoogiliste naaberhoonete kujundusprintsipidest, järgides olemasoleva vana hoonestuse vormi ja fassaadikäsitlust.
- Säilitada või taastada hooneid kujundavad iseloomulikud detailid nagu akende ja uste kuju ja asend fassaadil, ruudujaotus ja piirdelauad, räästa käsitlus jms.
- Kõigi rekonstrueerimis- ja juurdeehitustööde aluseks on vallavalitsuse luba.

Uushoonestuse paigutamine olemasolevasse keskkonda

- Varikmäe talu olemasoleva hoonestuse lähiümbrusesse pole vajalik ega otstarbekas uue hoonestuse ettenägemine.

Materjalikasutus

- Varikmäe talus on kasutatud naturaalseid ehitusmaterjale, remondivajadusel kasutada kohalikke traditsioonilisi looduslikke ehitusmaterjale* nagu maakivi, puit, savikivi.
- Vältida sünteetilisi materjale ja moodsaid konstruktiivseid lahendusi, mis ei sobi olemasolevasse miljöösse.
- Hoonete viimistlemisel kasutada puidu puhul naturaalseid, linaõlil põhinevaid värve või puidu immutusvahendeid, kivihoonete puhul lubikrohve ja –värve, katusekattematerjalina sindel või laast, sobivad ka sileplekk ja savikivi.
- Avatäited puidust, akende puhul näha ette alale iseloomulik ruudujaotus,
- Avatäidete piirdelauad, räästa- ja muud detailid analoogsed ajalooliselt väljakujunenud detailidele.
- Elumaja värvitoon on maitsekas ja piirkonnale iseloomulik.

Haljastus, piirdeaiad ja väravad

- Piirdeaed on lihtne puidust lippaed samast materjalist väravatega puitpostidel. Lagunenud või puuduvad piirete osad korrastada ja vajadusel asendada analoogse aiaga.
- Madal hekk tallu viiva tee ääres üksikute suurte kaskedega säilitada.
- Säilitada väljakujunenud haljastustraditsioon, kus taluõues (või lähiümbruses) kasvavad üksikud suured põlispuud.

KASUTATUD MÕISTETE SELGITUSED

* ajalooliselt väljakujunenud viisil – talukompleksid pärinevad eelmise sajandi algusest ning vanimad üleeelmise sajandi lõpuaastatest. Tegemist on seto suletud või poolsuletud taluõuedega, kus elamu paikneb eraldi ning ümber õue abihooned kas üksikult või kokkuehitatult.

* kohalikud traditsioonilised ehitusmaterjalid – seto külates on seinamaterjalina kasutusel olnud täispalk, mis elumajade (osaliselt ka abihoonete puhul) on kaetud horisontaal- või vertikaallaudisega, samuti kohalik savi ning põllukivi; katusekattematerjalina on kasutatud põhiliselt sindlit (variandina ka laastukatust); uksed ja aknad on valmistatud puidust ja puitraamidega

Väike eraldiseisev saunamajake

Väärikas ajalooline õuehoone, kus ühe katuse all mitu erineva kasutusega ruumi

Elamu koos kõrvalhoonetega paikneb künkal

Põlispuu on talukompleksi oluline miljööd kujundav osa

Suletud taluõue hooned paiknevad üksteise suhtes nurga all

Talvine talukompleks paistab hästi külateelt, kuna asub künkal.

Kasutatud allikmaterjalid Mikitamäe valla kohta

Kasutatud trükised

Kogumik *Setomaa 2 – vanem ajalugu muinasajast kuni 1920. aastani*. 2009 Tartu

Tamara Habicht 1977 *Rahvapärane arhitektuur*

Leo Reissar 1996 *Setumaa läbi sajandite Petserimaa*

Ahto Raudoja *Setomaa traditsioonilise hoonestuse uurimise metoodika ja kaitseinventuur*
Eesti Maaülikool 2007

Mart Külvik *Seto maastikuarhitektuurilise pärandi inventeerimine, I etapp*
Eesti Maaülikool 2007

Koguteos *Eesti Arhitektuur*

Väärtuslike maastike määratlemine Metoodika ja kogemused Viljandi maakonnas
Keskkonnaministeerium 2001

Miljööväärtused linnas Keskkonnaministeerium 2004

Kasutatud kaardid ja aerofotod

Maaamet. Ajaloolised kaardid

Maaamet. Põhikaart M 1:10 000